

Norut NIBR Finnmark

Rapport
2004:4

Kjønn og etnisitet i fiskeripolitikken

***En analyse av kvinners rolle i samisk fiskeripolitikk og
Sametingets posisjon i norske fiskerireguleringer***

Elisabeth Angell

Tittel: **Kjønn og etnisitet i fiskeripolitikken**
En analyse av kvinners rolle i samisk fiskeripolitikk og Sametingets posisjon i norske fiskerireguleringer

Forfatter: Elisabeth Angell

Norut NIBR Finnmark-rapport: 2004:4

ISBN: 82-7571-123-1

Oppdragsgiver: Sametinget

Prosjektleder: Elisabeth Angell

Oppsummering: Fiskerinæringen er svært mannsdominert. Flere kvinner har hatt sentrale posisjoner i fiskeripolitikken i Sametinget. Dette har likevel ikke gjort likestilling til en del av Sametingets fiskeripolitikk og kvinner mottar en liten andel av næringsmidlene til fiskeri. Fiskeri er heller ikke vektlagt i likestillingspolitikken. Sametinget legger til grunn en bygdenæringsmodell, med satsing på lokalsamfunn. Først de siste årene er behovet for kvinneattraktive lokalsamfunn berørt. Sametinget har fast plass i Reguleringsrådet, det gir en viss innflytelse i fiskerireguleringene. Sametinget har åpenbart ambisjoner om større innflytelse. Det er mye parallell argumentasjon mellom de som arbeider for å utvide fiskeripolitikken til å favne kvinner og argumentasjonen Sametinget bruker for å få urfolkstenkning inn i norsk fiskeripolitikk. Denne linken er ikke benyttet. Størst gjennomslag ser det ut for at Sametinget har oppnådd innenfor den etno-politiske diskursen, men det er en betydelig avstand derfra til gjennomslag i norsk fiskeripolitikk.

Emneord: Kvinner. Etnisitet. Sametingets fiskeripolitikk. Reguleringsrådet.

Dato: Mai 2004

Antall sider: 32 sider

Pris: Kr. 100,-

Utgever: Norut NIBR Finnmark
Follums vei 33
9510 ALTA

Foretaksnummer NO 983 551 661 MVA

Telefon: 78 45 71 00
Telefaks: 78 45 71 01
E-post: post@finnmark.norut.no
www.finnmark.norut.no

Trykk: Norut NIBR Finnmark

©Norut NIBR Finnmark 2004

Forord

Denne rapporten analyserer likestillingen mellom kvinner og menn i Sametingets fiskeripolitikk, og hvordan urfolkshensyn er vektlagt i nasjonal fiskeripolitikk med utgangspunkt i Reguleringsrådet. Prosjektet er gjennomført i perioden september 2003 til mars 2004, og størsteparten av arbeidet er gjennomført i 2004.

Dette er et delprosjekt i prosjektet 'Women's participation in decision making processes in Arctic fisheries resource management' for Arktisk Råd. Hovedprosjektet er et resultat av konferansen 'Taking Wing' i Finland (August 2002). Det er en rekke delprosjekter med case bl.a. fra Sverige, Finland, Grønland og Canada.

Sametinget er oppdragsgiver for dette delprosjektet, og står også for finansieringen. Rådgiver Mari Moen Erlandsen og rådgiver Inge Arne Eriksen har vært kontaktpersoner. Vi takker for godt samarbeid.

Siri Ulfdatter Sjøeng har i hovedsak skrevet kapitlene 2.1 og 2.3.1. Det øvrige er skrevet av Elisabeth Angell, hun har også vært prosjektleder. En takk til gode kollegaer, Eva Josefsen, Siri Ulfdatter Sjøeng og Einar Eythórsson har gitt nyttige innspill i arbeidet og vært inspirerende diskusjonspartnere. Også en takk til Per Selle for gode kommentarer.

Alta, mai 2004

Sveinung Eikeland

Adm. direktør

Innhold

Forord	1
1 Innledning	3
1.1 Bakgrunn for prosjektet og problemstilling	3
1.2 Metode og datagrunnlag	3
1.3 Rapportens oppbygging	3
2 Sametingets innflytelse i norsk fiskeripolitikk	5
2.1 Norsk fiskeriforvaltning og -politikk	5
2.1.1 Marginalisering av kvinner og kombinasjonsutøvere	7
2.2 Sametingets fiskeripolitikk	8
2.2.1 Policy-utforming	8
2.2.2 Likestilling og kvinnevinkling i Sametingets fiskeripolitikk	10
2.2.3 Organisering av Sametingets fiskeripolitiske arbeid	12
2.3 Sametinget i Reguleringsrådet	13
2.3.1 Reguleringsrådet	13
2.3.2 Sametingets prioriteringer i Reguleringsrådet	16
3 Kvinners innflytelse i Sametingets fiskeripolitikk	19
3.1 Kvinners deltakelse og likestilling i Sametinget	19
3.2 Fiskeri i likestillingspolitikken	20
3.3 Kvinners prioritet ved tildeling av næringsstøtte	22
4 Makt i utformingen av Sametingets fiskeripolitikk og likestillingspolitikk	24
4.1 Forståelse av makt	24
4.2 Sametingets makt i norsk fiskerireguleringer	25
4.3 Kvinners makt og likestilling i Sametingets fiskeripolitikk	26
5 Avslutning	28
Litteratur	30

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for prosjektet og problemstilling

På konferansen 'Taking Wing' (august 2002) var det en bred diskusjon om kystbefolkningens, og i særdeleshet kystkvinner, manglende makt og innflytelse i fiskeripolitikken. Det ble også fokusert på at urfolk på tilsvarende måte var holdt utenfor utformingen av nasjonenes fiskeripolitikk. I etterkant av denne konferansen ble det i regi av Arktisk Råd igangsatt et større forskningsprosjekt med tittel: 'Women's participation in decision making processes in Arctic fisheries resource management', under ledelse av Kvinneuniversitetet i Steigen. Dette er et delprosjekt med to hovedfokus. Det ene er Sametingets fiskeripolitikk og dets utforming på 1990-tallet hvor likestillingen mellom kvinner og menn har hatt hovedfokus. Det andre er hvordan urfolks interesser er kommet til synet i den nasjonale fiskeripolitikken gjennom Reguleringsrådet.

Problemstillingen i prosjektet har en naturlig to-delning:

- i) Hvordan er kvinners deltakelse, innflytelse og makt i Sametingets fiskeripolitikk? Dette belyses gjennom å studere hvilke formelle posisjoner kvinner har og hvordan de deltar i beslutningsprosessene. Videre hvordan kvinner og likestilling er synliggjort i Sametingets fiskeripolitiske dokumenter og hvilken prioritet kvinner har ved tildeling av næringsstøtte til fiskerirelaterte prosjekter?
- ii) Hvordan er urfolks, (her avgrenset til Sametingets) deltakelse, innflytelse og makt i den nasjonale fiskeripolitikken og fiskeriforvaltningen? Bakgrunnen her er arbeidet i Reguleringsrådet.

1.2 Metode og datagrunnlag

Dokumentgjennomgang og intervju har vært viktige metoder for datainnsamling i dette prosjektet. I tillegg har vi bearbeidet tallgrunnlag over næringsstøtte fra Sametinget for perioden 1999-2003. Av sentrale dokument har vi benyttet oss av en rekke policy-dokument fra Sametinget, utskrift av møtebøker for både Sametingets plenum og Sametingsrådet. Referat fra møtene i Reguleringsrådet har vært en annen sentral kilde hvor de seks årene 1992-1994 og 2001-2003 er prioritert.

1.3 Rapportens oppbygging

Kapittel to omhandler fiskeripolitikk. Etter en kort innledning om norsk fiskeripolitikk med særlig relevans for de samiske områdene er det en gjennomgang av Sametingets

fiskeripolitikk og hvordan Sametinget jobber i Reguleringsrådet. Inklusive en gjennomgang av hvilken plass likestilling har innen dette politikkområdet.

I kapittel tre drøftes Sametingets likestillingspolitikk mer generelt og spesifikk hvilken vekt fiskeri som næring har i likestillingsfeltet. I dette kapitlet oppsummeres også hvordan kvinner faktisk er prioritert i Sametingets tildeling av fiskerirelatert næringsstøtte.

Kapittel fire drøfter Sametingets makt i norsk fiskeriforvaltning og kvinners makt i Sametingets fiskeripolitikk, knyttet til de tre begrepene: individuell makt, institusjonell makt og diskursiv makt.

I avslutningskapitlet trekker vi konklusjon rundt de to problemstillingene.

2 Sametingets innflytelse i norsk fiskeripolitikk

2.1 Norsk fiskeriforvaltning og -politikk

I dette avsnittet foretar vi en kort gjennomgang av viktige trekk ved fiskeriforvaltningen og oppsummere særskilte fiskeripolitiske begivenheter med relevans for de samiske områdene. Den norske fiskeriforvaltningen er bygd opp med Fiskeridepartementet på toppen og med forsknings- og forvaltningsinstitusjoner under. Fiskeridepartementet har det øverste ansvaret for fiskeriforvaltningen, og omfatter fiske og fangst, fiskeindustri, havbruk og kystforvaltning. Dagens arbeidsdeling mellom fiskeriforvaltningen og andre offentlige organ kan framstilles på følgende måte:

Tabell 2.1 *Arbeidsdeling mellom fiskeriforvaltningen og andre offentlige organ*

Virksomhetsområde	Institusjoner	Ansvarsområde/virkemidler
Reguleringspolitikken (begrensninger i fiskeuttak)	Fiskeriforvaltningen	Hoveddelen av virkemidler
Deltakelsespolitikken (begrensning i antall deltakere i fisket)	Fiskeriforvaltningen	Tildeling og inndraging av konsesjoner og andre deltakerrettigheter i fiskeriene
Finansieringspolitikken (lån/tilskudd)	SNDs fond Fiskeriforvaltningen Kommunale næringsfond	Ulike låne- og støtteordninger
Løpende forvaltning av næringsutøvelsen	Fiskeriforvaltningen Fylkesmannens miljøvernavdeling Veterinærforvaltningen	Hoveddel av virkemidler Delansvar havbruk (utslipp) Delansvar havbruk (sykdom)
Plan- og tilretteleggingsoppgaver	Fiskeriforvaltningen Fylkeskommune Kommuner	Nasjonale sektorplaner Fylkesplaner Kommuneplaner
Tiltaksrettet næringsutvikling	Fiskeriforvaltningen SNDs fond Kommunale næringsfond Andre	Ulike støtteordninger
Kontroll- og overvåkningsoppgaver	Fiskeriforvaltningen Kystvakten/Det indre kystoppsyn Statens næringsmiddeltilsyn	Hoveddel av virkemidler Delansvar (ressurskontroll, overvåkningsoppgaver) Kvalitetskontroll (innenlandsmarkedet)

Kilde: NOU 2000:22, tabell 14.3, kapittel 14.5.2

1990 var et sentralt år for norsk fiskeriforvaltning og fiskeripolitikk. Da ble kyst- og fjordfisket etter torsk kvotebelagt gjennom fartøyskvoter. Dette var et direkte resultat av torskekrisen som oppstod mot slutten av 1980-tallet.¹ Fartøyskvotesystemet ble satt sammen av to forskjellige deler. For det første ble det laget et system for adgangsbegrensning, hvor det ble definert en minstestandard som måtte oppfylles dersom fiskeren skulle være kvalifisert for videre deltakelse i fartøyskvotesystemet. Dette skulle bidra til å skille de som var svært avhengige av torsk ut som en egen gruppe og sikre fiskerettigheter gjennom en garantert fartøykvote. For det andre ble det innført et kvotesystem der kvoten var proporsjonal med lengden på fartøyet. Fartøyer over 10 meter fikk relativt større kvoter enn de som var kortere enn 10 meter (Karlsen 1998).

Fra flere hold kom det innsigelser mot måten fartøyskvotesystemet ble utformet på. Deriblant reiste Sametinget et prinsipielt spørsmål. Sametinget hevdet at fartøyskvoteordningen ikke bare var diskriminerende overfor tradisjonelle samiske driftsformer, den var også i strid med internasjonal minoritets- og urbefolkningsrett. Dette ga en ny dimensjon i norsk fiskeripolitikk. Inntil da hadde det ligget implisitt i norsk fiskeripolitikk og fiskeriforvaltning en oppfatning om at en fisker er en fisker uansett hvor han/hun kommer fra eller hvilken etnisk gruppe fiskeren tilhører. Samiske interesser og rettigheter var ikke nevnt i fiskerilovgivningen, og hadde inntil da vært et lite diskutert tema i fiskeripolitikken (Jentoft 1998:150). I 1990 engasjerte Fiskeridepartementet jusprofessor Carsten Smith for å undersøke hvilke juridiske forpliktelser myndighetene hadde overfor den samiske befolkningen når det gjaldt fiskeriforvaltningen (Smith 1990). I utredningen slo Smith fast at myndighetene er forpliktet til å forelegge reguleringsforskriftene for Sametinget før de vedtas. Utredningen anbefalte også at Sametinget burde gis medbestemmelsesrett ved fordeling av kvoter i områder med samisk bosetting. I 1992 fikk Sametinget ordinær medlemsstatus i Reguleringsrådet.²

Høsten 1990 vurderte Fiskeridirektoratet muligheten til å gi samiske fiskere individuell særbehandling i kvotefordelingen. De henvendte seg til Sametinget og ba om at samiske fiskere ble utpekt. Sametingsrådet mente en slik fremgangsmåte var både praktisk umulig og prinsipielt betenkelig (Eythórsson 1999:39). Ut fra disse tilbakemeldingene forlot fiskeridirektoratet en slik tilnærming.

Fra 1990-tallet har Fiskeridepartementet til en viss grad akseptert at det kan finnes en etnisk dimensjon ved fiskeriforvaltningen (Eythórsson og Mathisen 1998). Det ble i 'Strukturmeldingen' (St.meld nr 58, 1991-92) uttrykt en vilje til å følge opp Smith-utredningens konklusjoner (jfr, kap.2.2.1). Fiskeridepartementet opprettet et utvalg³, 'Samisk fiskeriutvalg', med et bredt mandat som skulle vurdere samiske interesser i fiskerisammenheng⁴. Dette var i stor grad et svar på Sametingets krav. Først i april 1997 forelå innstillingen som foreslo en rekke forslag som skulle bidra til å oppfylle statens rettsplikt overfor den sjøsamiske befolkningen. Bl.a. ble det foreslått et tiltaksområde for Finnmark og Nord-Troms med spesielle forvaltningsmessige, sosiale og økonomiske ordninger, samt ordninger for å sikre fjord- og kystfiske som næring. Fritt fiske for fartøy under 7 meter var et slikt forslag (Eythórsson 1999:41).

¹ Før 1990 var det maksimalkvote for fisket etter torsk nord for 62grader (innført i 1984). I maksimalkvotesystemet ble alle som fisket med mindre fartøy og ved hjelp av konvensjonelle redskaper betraktet som en enhetlig gruppe. Med fartøyskvotesystemet ble fiskere som benyttet mindre, konvensjonelle fartøyer for første gang regulert som individer (Karlsen 1998).

² <http://odin.dep.no/archive/fidvedlegg/01/03/Fakta012.pdf>

³ Opprettet i juli 1993

⁴ Utvalget hadde 10 medlemmer: leder fra Fiskeridepartementet, fire fra Sametinget, en fra Kommunaldepartementet, to fra Fiskeridirektoratet, en fra Norges Fiskarlag og en fra de nord norske fylkeskommunene (Eythórsson 1999).

Fiskeridepartementet har, på tross av denne aksepten så langt vurdert at hensynet til de samiske interesser best ivaretas gjennom de generelle reguleringsordningene.⁵ I de tilfeller hvor en går inn for særlige tiltak, retter ikke disse seg mot etnisitet, men mot de områder hvor samisk bosetting inngår, eller mot de grupper av fiskere/fartøy som særlig omfatter samiske utøvere.

2.1.1 Marginalisering av kvinner og kombinasjonsutøvere

Fiskerinæringen er svært mannsdominert, særlig på fangstsiden. Likevel er ikke fiskeriressursene utelukkende høstet av menn. Kvinnens arbeid har vært konsentrert på land og har dels vært ulønnet. Kvinnens arbeid har likevel vært et vesentlig grunnlag for livsopphold og til å opprettholde fiskeriaktiviteter (Munk-Madsen 1996, Gerrard 1975, 1983, 1994). Teorier om utnyttelse og forvaltning av fiskeriressursene har ofte blitt knyttet til fangstleddet. Gerrard (1994) argumenterer for at det er for snevert, og påpeker at innsikten i ressursutnyttning og forvaltning blir utvidet når også foredlingsleddet og husholdet inkluderes. En slik utvidelse vil også lettere favne kvinnene som aktører i fiskerinæringen og fiskerisamfunnene. Dette gir bedre innsikt i sammenhengen mellom driftsformer og ressurspolitikk, men også bedre innsikt i sammenhengen mellom levemåter og ressurspolitikk. I mange områder, særlig der kombinasjonsdrift har vært en vanlig livsform, har driften gjerne hatt karakter av husholdsorganisert drift. Dette har vært en tradisjonell tilpasning i de sjøsamiske områdene (NOU 1988:42). Med en slik livsform har det gjerne vært en kjønnskomplementær arbeidsdeling som har overskredet dikotomiene arbeid og fritid, erverv og husholdning, lønnet og ulønnet arbeid (Munk-Madsen 1996). Det ble en arbeidsdeling mellom kjønnene. Seinere er det blitt vanlig å ta lønnsarbeid utenom husholdet, ofte har kvinnene tatt lønnet arbeid (ofte i offentlig sektor) og bidrar på den måten med fast lønn til husholdet.

Kvinnens deltakelse i fiskeriene har vært forskjellig fra menns deltakelse. Munk-Madsen (1996) understreker at lukkingen av allmenningen fungerer som en effektiv utelukkelse av kvinner, og denne endringen forsterket menns posisjon ytterligere. Videre mener Munk-Madsen at mannsdominansen i fiskerisektoren er sterk nok til at spørsmålet om likestilling foreløpig kan forbigås. Mens ungdom er blitt eksplisitt nevnt i forbindelse med prioriterte grupper ved nye kvotetildelinger har ikke kvinner oppnådd en tilsvarende prioritering.

Også menn som driver fiske etter et mønster med fleksibilitet og mindre intensiv fiskeriaktivitet er blitt marginalisert av fartøyskvotesystemet. Denne ordningen favoriserer de som har foretatt store investeringer i fiskerikapital og dermed gjort seg avhengig av store ressursuttak. Kombinasjonsfiskere, uansett kjønn, som baserer seg på lav kapitalinnsats og fleksibilitet er blitt en b-klasse av fiskere som risikerer ytterligere marginalisering (Munk-Madsen 1996). Hun tar til ordet for at individuelle ressursrettigheter, til kvinner og menn, framfor til fartøy inneholder et demokratisk potensiale. Dette vil også bryte forbindelsen mellom kontroll over fiskerikapital og kontroll over fiskeriressursene, noe som vil være en utfordring for å oppnå større likestilling i fiskeriene.

Også Nilsen (bl.a. 2002) påpeker hvordan småskaladrift innen fiskeriene er blitt svekket gjennom den nasjonale politikken som er ført. Han påpeker at Fiskarlaget er blitt en integrert del i det fiskeripolitiske segmentet over tid og har gått fra å være opposisjonell overfor den rådende politikken til å bli et støttegrunnlag for politikken som føres.

⁵ Faktaark E-10. Ressurs- og havdelingen 2003-2004. Fiskeridepartementet. <http://odin.dep.no/archive/fidvedlegg/01/03/Fakta012.pdf>

2.2 Sametingets fiskeripolitikk

2.2.1 Policy-utforming

Allerede før Sametinget var opprettet hadde flere samiske organisasjoner arbeidet aktivt med ulike fiskeripolitiske spørsmål, det gjaldt for eksempel både Norske Samers Riksforbund (NSR), Norsk Sameråd og Samenes Landsforbund (SLF). Det kan derfor sees som en naturlig videreføring av et fiskeripolitisk engasjement at Sametinget tidlig tok tak i saksområdet. Fiskeripolitikk ble satt på dagsorden til Sametinget allerede i det konstituerende møtet (sak 7/89). Det var den dramatiske bestandsutviklingen av torskebestanden i Barentshavet som gav støtet til at det ble tatt opp som sak⁶. En gjennomgang av Sametingets vedtak i fiskerisaker for perioden 1990-2003 viser at de samfunnsmessige og bosettingsmessige hensynene har vært en klar premiss i Sametinget argumentasjon gjennom hele perioden.

Sametinget og Sametingsrådet har regelmessig drøftet fiskeripolitiske saker gjennom hele virkeperioden. Det er tre år (1997, 2000 og 2001) hvor det ikke har vært gjort vedtak i noen fiskeripolitiske saker, mens det i mange år er behandlet flere større fiskeripolitiske saker. En egen samling av vedtak i fiskerisaker viser at Sametinget og Sametingsrådet i perioden 1990-2003 har behandlet 31 fiskerirelaterte saker.

Allerede i plenum i januar 1990 (sak 8) ble ressurs situasjonen i Barentshavet drøftet. I denne saken legger Sametinget grunnlag for en prioritering av kyst- og fjordfisket og det uttrykkes eksplisitt at trålerflåten må bygges ned. Sametinget '*...aksepterer ikke [i det foreslåtte opplegget for reguleringer for 1990] at fjordfiskerne, og dermed den sjøsamiske befolkningen blir særlig hardt rammet.*' Det understrekes nødvendigheten av tiltak for å sikre de mest fiskeriavhengige områdene. Sametinget foreslår både kortsiktige tiltak for å sikre desentralisert bosetting og langsiktige tiltak for å bedre ressurs situasjonen.

Seinere samme år (1990) tok Sametingsrådet opp i en egen sak at de ønsket en fiskeriråd giverstilling, spørsmålet om finansiering skulle tas opp med Kommunal- og regionaldepartementet (KRD). Stillingen kom på plass i 1998, jfr kapittel. 2.2.3.

Sametinget arbeidet fram et forslag om en samisk fiskerisone. Denne ideen ble første gang nedfelt i vedtaks form høsten 1991 (sak 30/91). Forslaget konkretiseres ytterligere året etter, (sak 33/92) i Sametingets behandling av 'Strukturmeldinga' (St.meld. nr 58 1991-92). I vedtaket heter det: '*Sametinget har som uttalt målsetting å forvalte ressursene i de samiske nærområdene, og i denne sammenheng er spørsmålet om på hvilken måte fangstrettighetene skal forvaltes i fremtiden... Tinget går inn for et opplegg for utforming av en egen fiskerisone med regulering av brukstyper og fredningsbestemmelser for å sikre ressursgrunnlaget for kyst- og fjordfiskere. Med kravet om en egen fiskerisone er det tale om en kollektiv rett til å utøve fiske i en åpen allmenning for alle som har tilhold innenfor et geografisk avgrenset område. Gitt de statlige reguleringer som er nødvendig for å opprettholde ressursgrunnlaget, bør de lokale områder få større ansvar i forvaltningen av sine egne ressurser. I slike forvaltningsorgan ser vi det påkrevet av den samiske befolkninga, gjennom Sametinget, blir representert på like linje med de politiske organ den lokale befolkninga ellers er representert gjennom.*'

Sametinget fikk ikke gjennomslag for 'samisk fiskerisone' i utredningen som det samiske fiskeriuvalget la fram for Fiskeridepartementet (jfr. kap 2.1) (Eythórsson 1999:40ff).

⁶ Det var ingen realitetsbehandling, men saken ble oversendt styret.

Parallelt med arbeidet i 'Samisk fiskeriutvalg' ble det oppnevnt en prosjektgruppe av Samisk næringsråd som utarbeidet 'en handlingsplan for gjennomføring av samisk fiskerisone'. To av Sametingets representanter i Samisk fiskeriutvalg deltok i dette arbeidet, og prosjektgruppens rapport ble til en viss grad betraktet som en alternativ utredning til det som Fiskeridepartementet hadde tatt initiativ til (Eythórsson 1999:41f). Denne rapporten som forelå alt i 1995 (Storslett 1995) gikk inn for samisk fiskerisone. Det synes ikke som at denne rapporten hadde en formell posisjon i Sametinget, og den er ikke nevnt i de fiskeripolitiske vedtakene som er samlet av Sametinget.

I januar 1994 (sak R 20/94) tok Sametingsrådet opp som egen sak den sterke misnøyen med fordelingen av kvotene ved torskefisket, med bakgrunn i protokollen fra reguleringsrådets møte⁷. Det påpekes at det har vært ført en politikk som viser manglende vilje fra tidligere år til å ivareta samiske fiskeriinteresser og at Sametinget samlet sett betrakter dette som et alvorlig inngrep.

I stor grad er de sakene som Sametinget og Sametingsrådet har tatt opp en respons på initiativ fra norske myndigheter, i hovedsak som høringssaker til forskrifter, lover, stortingsmeldinger m.m. Likevel gav det mulighet for å løfte inn saker Sametinget mente var viktig, slik som samisk fiskerisone. Utfra de utvalgte sakene Sametinget selv har definert som 'Sametingets vedtak i fiskerisaker 1990-2003' er den første større egen-initierte fiskerisaken 'Handlingsplan for samiske kyst- og fjordområder, rullering' (Sak 30/98). Dette er også første gang kvinner trekkes fram i en fiskerirelatert sak, i og med at det framheves at Sametinget setter hovedfokus på kvinner ved denne rulleringen av planen. Også i 2003 satte Sametinget opp en egen sak om situasjonen i fiskerinæringen, initiert fra Sametinget selv. Høsten 2004 er det planlagt å legge fram en egen melding til Sametinget om fiskeripolitikk. Tre andre saker synes ikke å være direkte respons på høringer eller lignende, selv om offisielle dokument fra norske fiskerimyndigheter inngår som viktige dokument i saken. Det gjelder Sak 8/90, Ressurssituasjonen i Barentshavet, Sak S 260/90, stilling som fiskerirådgiver og Sak R 20/94 Norsk fiskeripolitikk – samiske interesser, (alle sakene er omtalt ovenfor).

I løpet av 1990-tallet er det gjennomført flere arbeid som har vært viktig for utformingen av samisk fiskeripolitikk. Initiativene har i hovedsak kommet fra Sametinget, f.eks. som svar i høringer, og er dels fulgt opp fra myndighetene. Sametinget etterspurte en redegjørelse for rettsgrunnlaget for samiske fiskerier, dette besvarte Fiskeridepartementet med å få utarbeidet en juridisk rapport (Smith 1990). Dette arbeidet var viktig for den videre etno-politiske diskusjonen om fisk og ressurser generelt. Det skjedde imidlertid lite de påfølgende årene. Et neste skritt var først i 1993 da Samisk næringsråd og Fiskeridepartementet etablerte hver sine arbeid for å utrede de samiske fiskeriinteressene. Som vi har vært inne på overfor er konklusjonene i disse rapportene svært ulike. 'Samisk fiskeriutvalg'⁸ hadde en lunken holdning til samisk fiskerisone. Rapporten anerkjente likevel at samiske interesser hadde tapt grunn etter innføringen av kvoter (Davis og Jentoft 2001).

Samerettsutvalget (NOU 1997:5) tar opp spørsmål om samenes rettigheter til fiskeriene. Her settes samisk fjordfiske inn i en global diskurs om urfolks rettigheter, og tilgangen til lokale fiskeressurser og ressurser drøftes mer generelt, også ut fra en historisk bruksrett. I dette arbeidet legitimeres sjø- og fjordsamiske rettigheter. Ut fra dette politiske arbeidet kan ikke lenger samiske fiskeriinteresser marginaliseres og gjøres til noe forhistorisk (Eythórsson og Mathisen 1998). Da regjeringen presenterte utkast til Finnmarkslov

⁷ Før møtet i desember 1993 var det bytte i Sametingets representant i Reguleringsrådet jfr. kapittel 2.3.2. Den nye representanten fremmet forslag som kun fikk Sametingets stemme.

⁸ Dette var Fiskeridepartementets utvalg.

(ot.prp. nr 53 2002-03) var ikke fiskeriressursene i sjøen overhodet omtalt. Avklaringer av rettighetene knyttet til kystnære fiskeriressurser var ett av temaene bl.a. Sametinget tok opp i sitt svar til lovforslaget. Videre tok Sametinget opp at loven må anerkjenne urfolks særskilte rettigheter til ressursene både over og under grunnen på fastlandet, samt rettighetene til ressursene i de kystnære farvannene... (Fra Sametingets vedtak i sak 21/03 Finnmarksloven.)

Internasjonalt har det i løpet av de siste 20 årene vært en økende forståelse for urfolks rettigheter i forhold til tilgangen på ressurser, hvor også diskusjoner om fiskeriressurser inngår. ILO-konvensjonen nr 169, Agenda 21, Johannesburg 2002, er eksempler på internasjonale dokumenter som legges til grunn for å drøfte urfolks rettigheter også i forhold til ressurser.

Fiskeripolitikken fremstilles ofte med to hovedretninger som dels kan være motsetningsfylt, det er sektorhensyn og samfunnhensyn. Med *sektorhensyn* legges det mest vekt på hva som er best for fiskeflåten, bedriftene, eksport og lønnsomhet mens med *samfunnhensyn* vektlegges betydningen for bosetting og sysselsetting sterkere. Dette kan konkretiseres videre i to hovedmodeller: En 'bygdenæringsmodell' som legger til grunn en desentralisert struktur med små enheter, både i forhold til fartøy og produksjon, og en 'industrimodell' hvor det satses på større trålere, større anlegg og en økonomisk effektiv drift. Norsk fiskeripolitikk har i hovedsak vært utformet langs en kompromisslinje mellom disse to retningene (Hersoug 2000). Sametinget har gjennom hele sin virketid lagt til grunn en 'bygdenæringsmodell' for sin fiskeripolitikk. Dette går igjen i alle de større sakene Sametinget har drøftet og gjort vedtak i. Bosetting og ivaretagelsen av de sjøsamiske bygdene har vært helt sentralt i argumentasjonen. Dette kommer også tydelig fram i 'Handlingsplanen for samiske kyst- og fjordområder'. Først de siste årene er det tatt med at lokalsamfunnene også må være attraktive for kvinner. Dette var lenge et utelatt tema. Men framdeles er kjønn så godt som fraværende i den fiskeripolitiske diskursen.

Et annet tydelig trekk fra gjennomgang av Sametingets vedtak i fiskerisaker er en økende rettsliggjøring av grunnlaget for en samisk fiskeripolitikk. I saksfremleggene utover 1990-tallet argumenteres det i økende grad utfra urfolks rettigheter til ressurser.

Utformingen av Sametingets fiskeripolitikk kommer inn i en ny fase ved at det høsten 2004 skal behandles en egen melding om fiskeripolitikk.

2.2.2 Likestilling og kvinnevinkling i Sametingets fiskeripolitikk

Vi har foretatt en dokumentgjennomgang av fiskerisaker behandlet i Sametinget og Sametingsrådet⁹ og andre sentrale policy-dokumenter for Sametinget, slik som Sametingsplanene, årsbudsjetter og rapporter, som omtaler nærings saker hvor fiskeri kan forventes å inngå.

Dokumentgjennomgangen viser at i de fiskeripolitiske sakene som er behandlet av Sametinget eller Sametingsrådet er det i svært liten grad omtalt forhold knyttet til likestilling eller kjønn. Ett sted har vi funnet en slik omtale, og gjelder i den rullerte 'Handlingsplanen for samiske kyst- og fjordområder 1997-2001'¹⁰, hvor hovedfokuset settes på kvinner. *'Sametinget legger spesielt vekt på kvinners plass i lokalsamfunnene i samiske kyst- og fjordområder. Gode vilkår for at kvinner skal bli boende er et sentralt tema når disse bygdene skal videreutvikles. I utforming av mål, strategier og tiltak (...) er*

⁹ Samlet i en egen publikasjon: Sametingets vedtak i fiskerisaker, 1990-2003.

¹⁰ Rullering, vedtatt i Sametinget 24.sept 1998.

det derfor tatt hensyn til faktorer som kvinner legger vekt på, i tillegg til utforming av spesielle kvinnetiltak.' (side 2).

I kapitlet om 'Status' er det et eget avsnitt om '*sjøsamekvinner i fokus*', hvor det påpekes at færre kvinner enn menn nyter godt av midlene fra Samisk utviklingsfond. Det forklares med at kvinner søker støtte til tiltak som faller utenfor de tradisjonelt prioriterte områdene. I planen uttrykkes det at støtteordningene må bedre tilpasses kvinner, samtidig er det et mål å tilpasse støtteordningene slik at kvinner etablerer seg innenfor primærnæringene. Sametinget vil medvirke til å prioritere kvinnearbeidsplasser. Også under avsnittet om 'fiske' nevnes kvinner. Vinklingen er at kvinner ofte arbeider innenfor videreforedlingssiden og Sametinget vil tilpasse tiltak i fiskeindustrien de behovene kvinnene har. Et fiskeritiltak er rekrutteringstiltak for kvinner og ungdom.

I policy-dokumentene (årsbudsjetter, årsrapporter og Sametingsplaner) er det til en viss grad tatt inn generelle formuleringer under næring der kvinner omtales, men dette er i liten grad konkretisert, og det er fraværende innenfor de avsnittene som omtaler fiskeri.

Sametingets sak om budsjettet for 2003 kan være en slik illustrasjon (sak 43/02, side 12):
... 'Virkemiddelbruken skal bidra til at både kvinner og menn finner det attraktivt å bo og leve i de samiske lokalsamfunn.' (...) videre (...) 'Det er nødvendig å prioritere tildeling av næringsstøtte for kvinnelige etablerere og næringsutøvere, slik at disse i større grad tilpasses kvinnenes behov. I primærnæringene er det få kvinner som står som eiere av virksomheter, og det er færre kvinner enn menn som etablerer nye virksomheter. Både innen primærnæringene og i næringslivet for øvrig er det nødvendig med egne tiltak rettet mot kvinner for å rette opp skjevhetene. Det vil være en stor utfordring å sørge for at rammevilkårene for kvinner er gode nok til at kvinner velger å være aktive i næringslivet. En bedre og tilpasset rettledning og oppfølging, vil stimulere til etablering av arbeidsplasser for kvinner, men også for ungdom. Sametinget går inn for å opprette etableringsstilskudd til ungdom og vil avsette kr 100 000.- til fire etableringsstipend á kr 25 000.-'...

Det kan være interessant å merke seg at det for budsjettet for 2003 settes av særskilte virkemidler for ungdom, men ikke på tilsvarende måte for kvinner. I teksten vektlegges kvinner sterkere enn ungdom, men i utformingen av virkemidler prioriteres ungdom. I hvor stor grad unge kvinner er særskilt prioritert sies det ingen ting om.

Budsjettet for 2004 har noe endret struktur (sak 43/03), men heller ikke for dette året er det utviklet særskilte tiltak rettet mot kvinner i fiskeriene. Det er et generelt mål om at: [Samisk utviklingsfonds midler] *skal bidra til å styrke kvinners deltakelse i næringslivet*'. I den videre konkretiseringen til de ulike næringene er det ingen mål, strategier eller tiltak i forhold til likestilling eller kvinner. Etter denne måten å organisere budsjettet på ser det ut for at kvinne- og likestilling i mindre grad er synliggjort.

For å se sammenhengen mellom hvordan budsjettet følges opp i årsrapporten har vi benyttet dokumentene for 2002, ettersom det er det siste året det foreligger årsmelding for.

Innledningsvis i kapittel 1 i budsjettet for 2002 (sak 41/01) er likestilling tatt opp som eget tema med sitat fra handlingsplanen for likestilling: '*Samiske kvinner og menn skal ha like rettigheter, plikter og muligheter på alle samfunnsområdene*'. Det understrekes videre at det i 2002 skal videreføres en integrering av likestillingsperspektivet i budsjettarbeidet. I revideringen av budsjettet for 2002 (sak 21/02) blir det innført en ny post i budsjettet, post 61, likestillingstiltak, i tillegg framkommer likestillingsprisen (post 21.6). Når det gjelder konkretiseringer av likestilling innen fiskeri så er det fraværende i

budsjettet for 2002. Det er generelle formuleringer i den generelle teksten om næringsutvikling: *'Virkemiddelbruken skal bidra til at både kvinner og menn finner det attraktivt å bo og leve i samiske lokalsamfunn.'* (side 108). Til sammenligning er det formuleringer under strategi for jordbruk hvor en trekker inn at kvinner og menn må gis like muligheter til å være aktive utøvere. Også under næringskombinasjoner signaliseres et mål om å få flere kvinner til å benytte ordningen.

Når vi sammenstiller budsjettet for 2002 med årsmeldingen samme året gir ikke det noen klar rapportering i forhold til de mål, strategier og tiltak som defineres. Likestilling nevnes to steder. Det ene er i sammenheng med den kjønnskjeve representasjonen i Sametinget og det andre er en omtale av Sametingets første tildeling av likestillingsprisen. Fiskerisaker omtales på ulike steder: Sametingets forslag om opprettelse av samisk fiskerisone (avsnitt 2.7.2) og arbeidet i Reguleringsrådet (avsnitt 3.8.8). I tillegg er det generelle formuleringer knyttet til næringsutvikling (avsnitt 3.8.3) samt oversikt over regnskapstallene for næringsstøtten (kap 4). Ingen av disse stedene, verken i forhold til fiskeri eller generelle næringsaker, er det noen rapportering på likestilling.

I Sametingsplanen 2002-2005 omtales fiskeri og forvaltning flere steder. Fokuset er i stor grad rettet mot lokalsamfunn (fjordbygder) der lokal ressursutnyttelse og nærhets- og likhetsprinsippet sees på som sentralt. Det understrekes at nye forvaltningsmodeller som i større grad tilgodeser lokalbefolkningen vil være viktig. Ingen av de stedene fiskeri drøftes, trekkes likestilling mellom kjønn inn eksplisitt. Indirekte kan det trekkes en parallell til denne tenkningen der likestilling er omtalt hvor det bl.a. står: *'Lokalsamfunnene må igjen bli attraktive for kvinner og være en ressurs som beriker kvinners liv. Virkemidlene er med å forme utviklingen og legge rammer, og må bidra til at lokalsamfunnene blir attraktive å etablere seg i for kvinner. (s 6)'*

Konklusjonen på denne dokumentgjennomgangen er at likestilling og kvinneperspektiv er så godt som fraværende i Sametingets uttalte fiskeripolitikk. De få stedene vi har funnet ansatser, er det knyttet til mer generelle bosettingsmål og til mer generell næringsutvikling og innenfor andre næringer enn fiskeri. Unntaket er den rullerte Handlingsplanen for samiske kyst- og fjordområder, der kvinner sies å ha et hovedfokus. Dette uttales eksplisitt i forhold til kvinners bosetting i kyst- og fjordområder. Kvinner er i denne planen nevnt under fisk. Det ser videre ut for at strukturen som er lagt for budsjettet i 2004 i mindre grad enn det som var tilfellet i 2002 og 2003 favner likestillingspolitiske prioriteringer. Dette kan dels skyldes strukturen men det kan også skyldes de politiske prioriteringene.

2.2.3 Organisering av Sametingets fiskeripolitiske arbeid

Organiseringen av arbeidet med fiskeripolitikk har variert. I inneværende periode (2001-2005) har ingen av Sametingets representanter fiskeribakgrunn (Hætta 2002:90). De tre første periodene var det en aktiv fisker som var ordinært medlem av Sametinget¹¹.

Arbeidet i Sametinget har vært organisert slik at en av medlemmene i Sametingsrådet har hatt særskilt ansvar for fiskeripolitikk. I inneværende periode er det Svein Peter Pedersen. I forrige periode hadde Berit Ranveig Nilssen ansvaret for fiskeripolitikken. Sametinget har etablert et fiskeriutvalg med tre faste representanter¹².

¹¹ Peder Mathisen, Måsøy, (Sp).

¹² To representanter fra Sametingsrådet, Svein Peder Pedersen og Ove Johnsen, og en representant fra opposisjonen, Steinar Pedersen (Ap).

Fra 1998 har det vært en ansatt rådgiver i Sametingets administrasjon som har hatt ansvar for å følge opp fiskeripolitikk (Inge Arne Eriksen). Ønske om å få opprettet en slik stilling ble tatt opp alt i 1990 (jfr.2.2.1). Før den tid ble fiskerisaker i hovedsak fulgt opp av Samisk næringsråd.

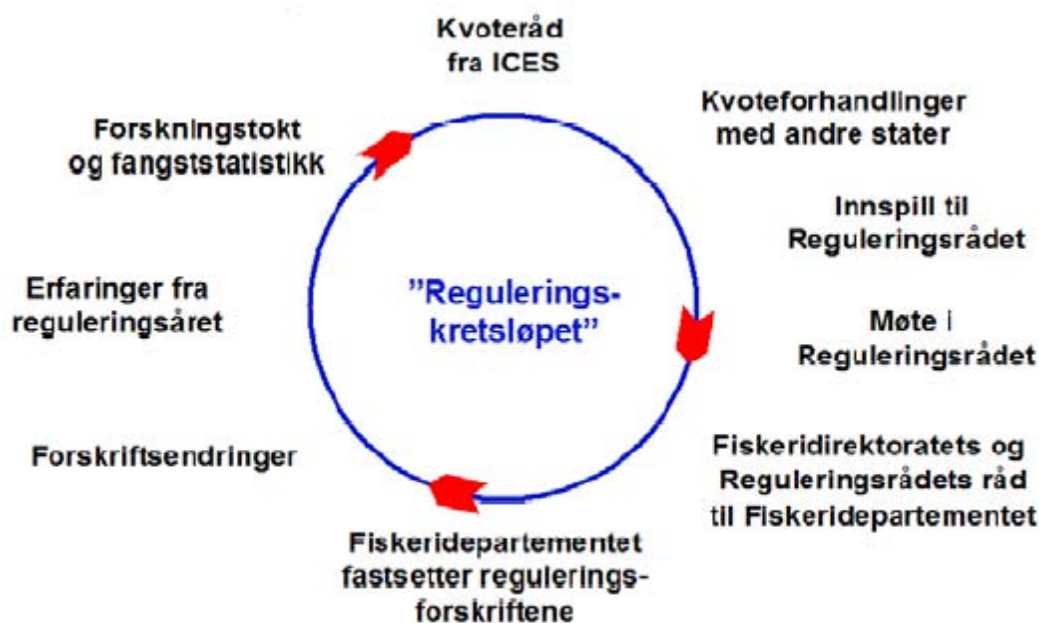
Utover dette deltar Sametinget i ulike råd og utvalg. For tiden er Sametinget representert i Havressursutvalget med Berit Ranveig Nilssen, og Inge Arne Eriksen representerer Sametinget i Reguleringsrådet og Det nasjonale sjøpattedyrrådet.

2.3 Sametinget i Reguleringsrådet

2.3.1 Reguleringsrådet

De nasjonale reguleringene av fiskeriene er et resultat av en prosess med kvoteforhandlinger med andre land, anbefalinger fra Reguleringsrådet og Fiskeridirektoratet, innspill fra ulike organisasjoner, samt politiske føringer. Reguleringsprosessen kan framstilles som et kretsløp¹³:

Figur 2.1 *Den årlige reguleringsprosessen*

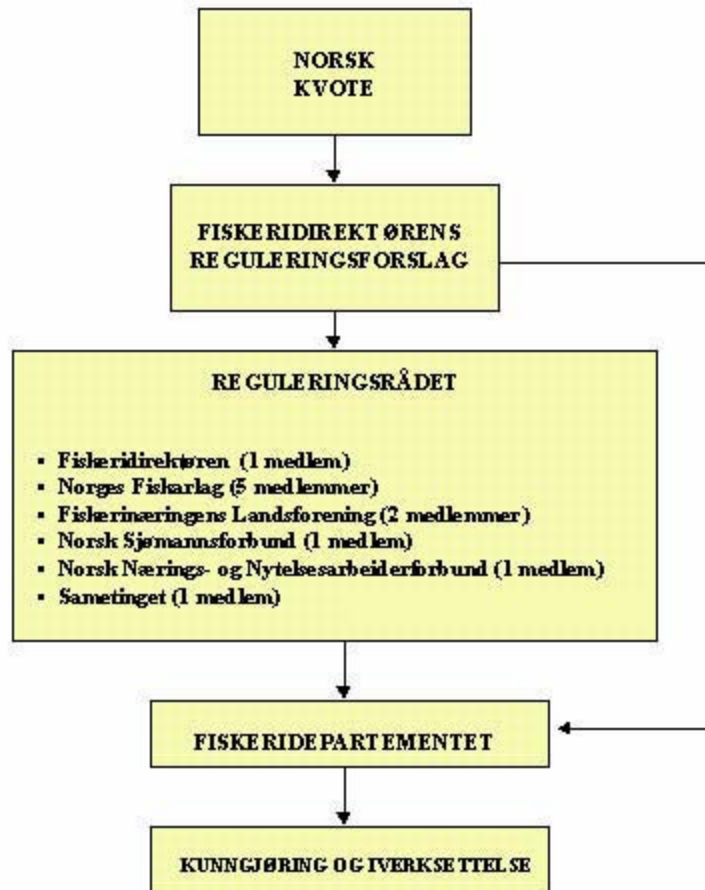
Etter at det har vært gjennomført forskningstøkt gir forskerne råd om ressursuttak (kvoteråd fra ICES), deretter starter forhandlingene mellom statene om nivået på uttaket og fordelingen av dette mellom landene. Når kvotene for Norge er fastlagt skal Reguleringsrådet gi råd til Fiskeridepartementet, det samme kan Fiskeridirektøren gjøre. Fiskeridepartementet fastsetter deretter reguleringsforskriften, og står i prinsippet fritt til å fravike rådene som er kommet. I neste runde kan det være behov for forskriftsendringer

¹³ Faktaark A-26. Ressurs- og havdelingen 2003-2004. Fiskeridepartementet. (<http://odin.dep.no/archive/fidvedlegg/01/03/Fakta012.pdf>)

etter at det er høstet erfaringer (bl.a. oppsummeres det i Reguleringsrådets møte i juni). Slik fortsetter de årlige syklussene.

Etter at Norge har ført forhandlinger med andre land, og det er klart hvilke kvantum Norge disponerer av de enkelte fiskeslag, fastsettes bestemmelser om hvordan fisket på de norske kvotene gjennomføres. Denne prosessen kan illustreres slik:¹⁴

Figur 2.2 *Prosess for fordeling av de norske kvotene*

Som figuren over viser, fremmer Fiskeridirektoratet forslag overfor Reguleringsrådet om hvordan de norske kvotene skal fordeles på norske fiskere og hvordan fisket skal utøves.¹⁵

¹⁴ <http://odin.dep.no/fid/norsk/tema/fiskeogfangst/p10001372/008001-990054/>

¹⁵ Forslagene bygger på en grundig saksbehandling av det enkelte fiskeslag hvor det foretas en gjennomgang av fordelingen og reguleringen for inneværende år, samt forslag fra næringen om fordeling og regulering av neste års kvote. Erfaringer fra gjeldende og tidligere reguleringer er viktige elementer i dette arbeidet. Sakspapirer med nødvendige vedlegg sendes til Reguleringsrådets medlemmer og observatører forkant av Reguleringsrådsmøtet. Sakspapirene blir også lagt ut på www.fiskeridir.no. (<http://odin.dep.no/fid/norsk/tema/fiskeogfangst/p10001372/008001-990053/index-dok000-b-n-a.html>)

Deretter fremmer Reguleringsrådets medlemmer på møtet¹⁶ innspill med bakgrunn i den forutgående organisatoriske behandling i de respektive medlemmers organisasjoner. Reguleringsrådet har som regel to møter i året. Et møte avholdes i desember hvor hovedtyngden av reguleringene av de norske fiskeriene behandles, eksempelvis torsk, sei, hyse, sild osv. Dette møtet danner en betydelig del av grunnlaget for de årlige fiskeriforskrifter som fastsettes med virkning fra 1.januar påfølgende år. Det avholdes et møte i juni hvor utviklingen i fisket utover året gjennomgås og hvor fiskerier som ikke starter før sommeren/høsten behandles. På bakgrunn av behandlingen i Reguleringsrådet fremmes forslag til regulering av fisket overfor Fiskeridepartementet som fastsetter endelig de ulike reguleringsforskriftene. Fiskeridirektøren kan i tillegg gi selvstendige råd til Fiskeridepartementet.

Reguleringsrådet erstatter en ordinær høringsprosess og fungerer som et rådgivende organ for Fiskeridepartementet, og har endret status fra å være et rådgivende organ for fiskeridirektøren til å bli et rådgivende organ for Fiskeridepartementet. Reguleringsrådet er en del av et beslutningssystem hvor deltakerne forventes å være villige til å lytte til andres synspunkter og endre sine egne gjennom politiske kompromisser. Ingen endelige vedtak fattes i Reguleringsrådet, det gis kun råd til Fiskeridepartementet om hvordan kvoter bør fordeles, bestandene forvaltes og fisket gjennomføres. I så måte ligger rådets viktigste oppgave i å samordne næringens krav og myndighetenes, representert ved Fiskeridirektoratet, synspunkter. På denne måte gis rådets anbefalinger faglig og politisk tyngde (Jentoft og Mikalsen 2001).

Fra fiskeridirektørens side blir det framhevet at det tidligere var mer fokus på uenighet og hvem som 'vant' voteringer. I løpet av de siste tiår har det vært en endring i retning av å få til mulige løsninger med en fellesnevner. Dersom Reguleringsrådet er enstemmig er det større sannsynlighet for at rådene blir fult opp fra Fiskeridepartementet. Når rådene spriker vil også fiskeridirektoratets anbefalinger til Fiskeridepartementet få stor vekt. Det er ikke mulig å komme til enighet i alle saker. Fiskeridirektøren legger vekt på at ulike synspunkt skal komme fram og gir ros til Reguleringsrådets medlemmer for å være konstruktive og løsningsorientert. Videre er fiskeridirektørens vurdering at f.eks. Fiskarlaget har store prosesser internt i forkant av møtene, der det også foregår betydelige brytninger av standpunkt og at de ofte har gjennomarbeidet sakene godt på forhånd. Dersom noen av møtedeltakerne tar opp saker som er i ytterkant eller 'på siden' av det som er Reguleringsrådets kjerneoppgaver så kan det oppleves som vanskeligere å få gjennomslag. Det er også en del saker som ligger fast og som ikke er oppe til diskusjon, slik som 'trålstigen'. Dersom medlemmer i utgangspunktet ønsker å jobbe mot disse rammebetingelsene er ikke Reguleringsrådet det riktige organ.

Ut fra dets sammensetting er Reguleringsrådet kanskje like mye et organ for (nærings) politisk representasjon hvor de ulike gruppene ikke bare er opptatt av å gi faglig funderte råd, men også ivareta egne interesser (Jentoft og Mikalsen 2001:46). Med unntak av Fiskeridirektøren og representanten for Sametinget, kommer samtlige medlemmer fra interesseorganisasjoner i næringen. De to rent faglige organene – Havforskningen og Direktoratet for Naturforvaltning – er henholdsvis rådgiver og observatør med rett til å tale dersom møteleder finner det hensiktsmessig. De har altså ikke stemmerett.

Det er vanlig at Reguleringsrådets medlemmer, deriblant Sametinget, etter møter i Reguleringsrådet møter departementet (statsråden) etter at rådets arbeid er avsluttet. Her

¹⁶ Reguleringsrådets medlemmer utnevnes av Fiskeridepartementet. Fiskeridepartementet har observatørstatus i rådet. Faglige rådgivere, faste observatører og observatører kan delta i møtene etter instruksens retningslinjer.

er det anledning til å ta opp saker som ikke har fått gjennomslag i rådet og til å fremme synspunkter som statsråden kan ta med seg videre i prosessen.

Likestilling ikke tema i Reguleringsrådet

Kjønn og likestilling synes ikke å være tatt opp i en eneste sak i Reguleringsrådet. En gjennomgang av referater for et utvalg år viser at det i flere sammenhenger er drøftet rekrutteringskvoter, men heller ikke der er drøftet tiltak for å få flere kvinner inn i fiskeryrket.

2.3.2 Sametingets prioriteringer i Reguleringsrådet

Representasjon

Fra 1992 har Sametinget vært representert med ett medlem i Reguleringsrådet. Sametinget ba både i 1990 og i 1996¹⁷ om å få utvidet representasjon til to medlemmer, noe som hittil ikke er imøtekommet. I løpet av denne perioden har fire personer representert Sametinget:

I perioden 1992-93: Mimmi Bæivi fast representant, Ruth Rye Josefsen vara.
I perioden 1993-97: Mary Mikalsen Trollvik fast representant, Steinar Pedersen vara.
I 1998-99: Alf E. Nystad fast representant, Steinar Pedersen vara.
Etter 1999 har rådgiver Inge Arne Eriksen vært fast representant med Heidi Salmi som vara i perioden 1999-2002 og Hans Arild Holmestrand har vært vara fra 2002.

Fram til 1999 var Sametinget representert med politikere. Mimmi Bæivi, den første representanten var fra opposisjonen og representerte Arbeiderpartiet. Hun var leder for møtelederskapet de første årene i Sametinget. Mary Mikalsen Trollvik var visepresident i den første Sametingsperioden. Da hun satt i Reguleringsrådet var hun nestleder for møtelederskapet. Alf Nystad hadde vært medlem av Sametingsrådet de to første periodene, men var ikke lenger medlem av Sametinget da han satt i Reguleringsrådet. Politikerne som har representert Sametinget har vært sentrale personer, selv om de, med unntak av Bæivi, har vært ute av sine tyngste posisjoner fra Sametinget da de var medlemmer av Reguleringsrådet.

Representasjonen i Reguleringsrådet synes å ha hatt høy prioritet. I intervju med Sametingets første representanter kom det fram sammenfallende vurderinger om de ikke trodde det lå en bevisst prioritering bak at Sametinget var representert med kvinner i Reguleringsrådet. Det første medlemmet reflekterte rundt mulighetene av at Reguleringsrådet på det tidspunktet var så vidt ukjent at det ikke var klart hvilken posisjon dette faktisk var. I tillegg trakk hun fram at det kunne være strategisk å ikke sende de mest markante samepolitikere til dette organet.

Flere av medlemmene i Reguleringsrådet er tillitsvalgt, som f.eks. blant Fiskarlagets representanter. Det er således ikke enestående at Sametinget har stilt med valgt representant, selv om det er mange administrativt og/eller faglige representanter i Reguleringsrådet.

Reguleringsrådet er et mannstungt organ. Det er organisert slik at det er 11 faste medlemmer, i tillegg møter observatører, rådgivere og andre eksperter. Det ser ut for at Sametingets første representant også var det første kvinnelige medlem. Sametinget var representert med en kvinne helt fram til 1998. Fra 1993 og noen år var det to kvinner

¹⁷ Sak 43/96 Reguleringsrådet –Ny instruks- Høring

blant de ordinære medlemmene. Etter november 2001 har det igjen kun vært menn som ordinære medlemmer av Reguleringsrådet.

Gjennom referatene framkommer det at det totalt møter mellom 40- 60 personer på møtene i Reguleringsrådet. Alle deltar ikke hele tiden, enkelte eksperter deltar under bestemte saker. Blant disse 40-60 personene har antallet kvinner variert fra 9-14. Blant rådgiverne er det ingen kvinner, de siste årene har en av de to sekretærene vært kvinne.

Saker som har vært prioritert av Sametinget og gjennomslag

På 1990-tallet har det vært tatt opp og avklart flere store viktige fiskeripolitiske saker. Trålstigen ble innført fra 1990, og innebar en deling av kvotene mellom ulike fartøygrupper (konvensjonelle og trål) der den konvensjonelle flåten skulle ha en prosentvis større andel når kvotene er lave. Trålstigen er seinere justert flere ganger bl.a. etter drøfting i Fiskarlaget i 1994 og 2001. Fiskarlaget har vært helt sentral i utformingen av fordelingen mellom fartøygruppene (St. meld 20, 2002-03). I desember 1994 var det en bred diskusjon i Reguleringsrådet om videreføringen og innretningen på trålstigen. En annen viktig sak er lukking av fisket i 1990, da kyst- og fjordfisket etter torsk ble kvotebelagt gjennom fartøyskvoter. I utgangspunktet skulle dette være et midlertidig tiltak for en ekstrem situasjon, men ordningen er blitt videreført. Begge disse sakene er eksempler på store viktige saker i norsk fiskeripolitikk som griper kraftig inn i fordeling av fiskeressurser og rettigheter til tilgangen på fiskeriressursene.

Sametinget var nyopprettet og inne i sin første periode da de kom inn i Reguleringsrådet. Gjennom intervju med de første representantene fra Sametinget framkommer det at de la vekt på å opptre på en måte som gjorde at Sametinget ble tatt på alvor og de ønsket ikke å provosere. I referatene fra de første møtene Sametinget deltok på, er det mange eksempler på at Sametingets representant framstilles som å 'mene' mens det under samme sak er referert at andre medlemmer av Reguleringsrådet 'påpeker' eller 'understreker'. I referatene fra de siste årene har vi ikke funnet tilsvarende eksempler.

I intervju med Sametingets to første medlemmene av Reguleringsrådet er det kommet fram at de la vekt på å prioritere fjord- og kystfiskerne, gjerne småskala fiskere og kombinasjonsutøvere. Dette stadfestes av en gjennomgang av referatene. I argumentasjonen fra Sametinget var det tatt opp forslag om å styrke kystflåten både når det gjaldt kvotestørrelser, startdato for fiskerier, forslag om å stenge havgående fartøy ute fra bestemte fjorder i forhold til sildefisket (Ofotfjorden og Tysfjorden), rekruttering, tillate fritt fiske for båter under 7 meter. Sametinget fikk gjennomslag for forslaget om at båter under 10 meter i Finnmark og Nord-Troms kunne fortsette fisket innenfor de fastsatte maksimalkvoter selv om avsetningen skulle være nådd.

En gjennomgang av referatene fra Reguleringsrådet viser mange eksempler på at Sametingets representant fremmer forslag. I mange tilfeller fikk forslagene kun Sametingets stemme, men det er også eksempler på at Sametinget oppnådde enstemmighet for forslag. Sametingets representanter har benyttet seg av muligheten til å ta protokolltilførsel. Det gjelder både i de tre første og de tre siste årene vi har gjennomgått. De siste årene benytter Sametinget muligheten til å ta opp saker under eventuelt. Det betyr at viktige saker kan løftes fram saker og det blir synliggjort i referatene, selv om det ikke blir egne saker i møtene. I 2002 er Sametingets skriftlige innspill til storparten av sakene som ble drøftet i fordelingsmøtet lagt ved protokollen. Sametinget har gitt skriftlige innspill hele perioden, men disse har ikke vært lagt ved protokollen, i motsetning til innspill fra Fiskarlaget og andre som vanligvis ser ut til å være vedlegg til protokollen.

Gjennom intervju med Sametingets medlemmer i Reguleringsrådet har disse vurdert deres gjennomslag som begrenset og avhengig av den støtte en har oppnådd fra andre. F.eks. ble Fiskerilagetets representanter fra Nord-Norge trukket fram som meningsfeller i noen tilfeller. De første representantene påpekte at det var viktig for Sametinget å finne sin plass og sin posisjon i Reguleringsrådet og vinne forståelse for sin tenkning. Det var også nødvendig å drive 'folkeopplysning' om urfolk. Det politiske gjennomslaget ble betegnet som å komme noen skritt videre.

Fiskeridirektørens vurdering er at de ulike medlemmene stiller rimelig likt i rådet, og at Sametinget har like mye innflytelse som andre. Særlig innenfor samiske områder viser ham til gjennomslag (f.eks. garanterte kvoter for gruppe II, rognkjeksfisket). Mens det tidligere i stor grad var Fiskerilaget og forskere som hadde gjennomslag synes det nå å være større bredde i hvem som oppnår flertall. Flere av medlemmene er blitt sterkere gjennom at de er blitt bedre organisert og har utviklet mer samlende holdninger, det bidrar også til sterkere gjennomslag. Gjennomslag i Reguleringsrådet krever at en forholder seg til de rammene som ligger for Reguleringsrådets arbeid. Sametinget har hatt en felles profil i de sakene de har jobbet for og de markerer seg på flere områder.

Sametinget har i flere saker drøftet spørsmål som har vært relatert til Reguleringsrådet. Bl.a. tok Sametingsrådet opp en egen sak om fordelingen av kvotene ved torskefisket, nettopp med bakgrunn i en sterk misnøye med resultatet av protokollen fra Reguleringsrådet (sak R 20/94). I 1996 behandlet Sametinget i plenum en høringssak for ny instruks for Reguleringsrådet. I denne saken anbefaler Sametinget at de skal få to representanter og mener det ikke lar seg gjøre å omforme rådet til et rent faglig råd fordi det synes ikke mulig å utelukke den politiske siden. I denne saken blir også Sametingets krav om deltakelse i den norske delegasjonen ved de årlige norsk/russiske fiskeriforhandlingene gjentatt. Dette er eksempler på at Sametinget og Sametingsrådet har drøftet saker angående Reguleringsrådet.

Et annet trekk er at der er stor innholdsmessig samstemmighet mellom de fiskeripolitiske vedtakene som er gjort i Sametinget og Sametingsrådet og de forslag som er fremmet for Reguleringsrådet fra Sametingets representant.

Vurderingene av gjennomslaget i Reguleringsrådet fra Sametingets medlemmer ser ut til å være noe ulike. De første som satt i Reguleringsrådet la vekt på å vinne forståelse og få respekt for Sametingets tenkning, og vurderte det slik at gjennomslaget var begrenset men en kom noen skritt videre. Etter hvert som Sametinget har vunnet erfaring fra Reguleringsrådet ser det ut for at ambisjonene har økt, også i forhold til ønsket om gjennomslag. Det nåværende medlemmet opplever gjennomslaget som ikke særlig merkbart, bortsett fra ved rognkjeksfisket. Profilen på innspillene de siste årene synes å være endret, fra mer politiske innspill til å være mer tekniske innspill, basert på Sametingets politisk tenkning. Sametinget leverer gjennomarbeidede skriftlige innspill til Reguleringsrådet. Fra 2002 er dette lagt ved protokollen. Sametinget har benyttet muligheten til å løfte opp saker til eventuelt. Det gjør at fiskeripolitiske saker Sametinget ønsker å fremme inn i norsk fiskeridiskusjon kommer inn i et formelt forum, det kan gjøre det lettere å føre sakene videre, både administrativt og politisk.

3 Kvinner innflytelse i Sametingets fiskeripolitikk

3.1 Kvinner deltakelse og likestilling i Sametinget

Kvinnerepresentasjonen i Sametinget har vært lav. I det første Sametinget var 13 av 39 representanter kvinner (33 pst). Deretter er det blitt stadig færre kvinner¹⁸ og i inneværende periode (2001-05) er det kun 7 kvinner blant de 39 representantene (18 pst). Sametingsrådet har hatt jevnere kjønnsfordeling. I inneværende periode er to av fem medlemmer i Sametingsrådet kvinner, mens i forrige periode var tre av fem kvinner. Ofte er det kvinner som har satt spørsmål om likestilling og kjønn på dagsorden. Det er derfor relevant å 'telle hoder'. Samtidig gir kvinnelig representasjon ingen garanti for at likestilling og kjønn blir ivaretatt.

Debatten om kvinnerepresentasjon er en del av en mer allmenn debatt om Sametingets representativitet og legitimitet og har vært et tema i Sametingets arbeid med valgeregler, på linje med reindriftssamisk representasjon, valgkretsinndeling og mandatfordeling. I tillegg inngår kvinnerepresentasjonen i diskusjonen om Sametingets likestillingspolitiske arbeid (Stordahl 2003).

Ved siste Sametingsvalg kommer kjønnsforskjellene når det gjelder utdanningsnivå klart fram. Alle kvinnene, bortsett fra ei, har høyere utdanning. Mens det i de tidligere periodene var like mange kvinner og menn uten utdanning over det obligatoriske nivå er det ingen kvinner i den kategorien i inneværende periode. Når det gjelder næringsmessig tilknytning så har to av kvinnene erfaring fra primærnæringene (reindrift). I inneværende periode har ingen av Sametingets representanter, verken blant kvinner eller menn bakgrunn fra fiske. Av de sju kvinnene i dagens Sameting har fem tidligere erfaring fra Sametinget (Hætta 2002).

Sametinget har hatt likestilling på dagsorden gjennom flere år. I 1996 ble det satt i gang et treårig kvinneprosjekt hvor et av hovedinnsatsområdene var å integrere kvinne- og likestillingsperspektivet i Sametingets arbeidsområde. Et resultat av dette arbeidet var at det ble etablert en fast kvinnekonsulentstilling i Sametingets administrasjon (fra 1999) og det ble utarbeidet en Handlingsplan for likestilling (1999-2001). Strategien i denne planen er todelt. For det første skal likestillings- og kvinneperspektiv integreres i alle Sametingets arbeidsområder. For det andre skal det utpekes spesielle tiltak rettet mot samiske kvinner. Dette viser en dobbel strategi der det både satses på 'mainstreaming' og særtiltak for kvinner.

¹⁸ For perioden 1993-1997 var det 12 kvinner og i perioden 1997-2001 var det 10 kvinner (Hætta 2002).

Et av tiltakene i handlingsplanen for likestilling er en årlig likestillingspolitisk redegjørelse i plenum, med tilhørende debatt. Første likestillingspolitiske redegjørelse ble holdt i 2001, og det har deretter vært likestillingspolitisk redegjørelse i 2002 og i 2004. Etter den første redegjørelsen (i 2001) ble det besluttet å opprette en likestillingspris, den ble for første gang delt ut i 2002¹⁹ og er deretter delt ut i 2004.

Det er få kvinnelige Sametingsrepresentanter, og færre har det blitt. Det er vanskelig å få øye på hva som er den overordnede og praktiske likestillingspolitikken. Stordahl (2003) konkluderer med at Sametingets kvinnesatsing har endt opp med stort sett å bli symbolpolitikk. Gjennom intervju av likestillingspolitisk rådgiver i Sametinget framkommer det at det er vanskelig å få forankret ansvaret for en integrert likestillingspolitikk i den enkelte avdeling. Det blir i liten grad en systematisk jobbing fra forvaltningens side. Erfaringene fra likestillingsarbeid på andre områder er at dersom en integreringsstrategi skal lykkes, må en for det første ha klart for seg hva som skal integreres, deretter må en ha forvaltningsmessige rutiner som sikrer en slik integrasjon.

3.2 Fiskeri i likestillingspolitikken

For å få et bilde av hvilken prioritet fiskeri har i likestillingspolitikken har vi foretatt en gjennomgang av de viktigste likestillingspolitiske dokumentene fra Sametinget. Dette er i hovedsak Likestillingspolitisk handlingsplan (1999-2001) og de likestillingspolitiske redegjørelsene fra 2001, 2002 og 2004.

Handlingsplanen for likestilling (1999-2001)

Et hovedgrep i handlingsplanen er fokus på sterke samiske lokalsamfunn. *'For å styrke samiske lokalsamfunn, er det nødvendig å se på faktorer som er viktige for at kvinner (vår utheving) blir boende. Det er derfor viktig å se på kriteriene for å motta støtte til næringsaktiviteter, slik at disse i større grad tilpasses kvinnenenes behov. Gjennom skoleverket kan en utvikle en nyskappingskultur bl.a. gjennom elevbedrifter (...)* Innen næringspolitikken har Sametinget et særskilt ansvar for utviklingen av duodji. *Duodji er en sentral samisk kulturfaktor og næring, med et betydelig potensiale for utvikling. I forhold til ulike næringskombinasjoner bør man se på tradisjonelle næringer i nye kombinasjoner. Det ser også ut til at kombinasjonen duodji og annen næringsvirksomhet er spesielt heldig sett ut i fra kvinners ståsted. Sametinget ser behovet for å styrke den finansielle siden for kvinnelige etablerere og næringsutøvere. Etablering av nettverkskredittordninger/kvinnebank kan være en løsning. Både innenfor jordbruk, reindrift og fiske er det viktig med egne rekrutteringstiltak rettet mot kvinner'*(kap 3.2.1)

Den siste setningen er det eneste stedet i handlingsplanen 'fisk' er nevnt.

Med begrunnelse i at det er i ferd med å utvikle seg et kvinneunderskudd i de samiske lokalsamfunn er det etablert et eget innsatsområde med tittel: *Fokus på kvinners rolle som kulturbærere og verdiskapere i samiske lokalsamfunn*. Innenfor dette er det presisert to delmål hvorav ett omhandler gode vilkår for likestilling i samiske lokalsamfunn som igjen er konkretisert i tre punkt. Det første av disse punktene kan ha en relevans til næring: *'initiere til å kartlegge og synliggjøre kvinners økonomiske, kunnskapsmessige og kulturelle ressurser og verdiskaping'*

¹⁹ Vinnerne av prisen var i 2002 Kari Meløy og i 2004 Gudrun Eliissá Eriksen Lindi

Dette punktet er altså generelt utformet og innehar lite konkrete forpliktelser til oppfølging. Denne første likestillingspolitiske handlingsplanen er lite forpliktende i forhold til næring, og fiskeri er ikke noe prioritert tema, selv om det er nevnt ett sted.

I de likestillingspolitiske redegjørelsene som ble holdt i 2001 og 2002 er ikke fiskeri nevnt i det hele tatt. Redegjørelsen fra 2001 har et avsnitt under *'utfordringer fremover'* hvor det omtales at primærnæringene tradisjonelt er høyt verdsatt, mens arbeid i offentlig sektor og tertiærnæringene, hvor mange kvinner har sin jobb, ikke er like høyt verdsatt, til tross for at kvinner ofte har like høy inntekt, eller høyere enn menn. Denne verdsettingen brukes som begrunnelse for nominasjonene til valg til Sametinget. Etter det vi kan lese ut av dokumentet er det lite konkrete forslag til tiltak for å ta tak i disse utfordringene som skisseres.

Likestillingspolitisk redegjørelsen for 2002 har et eget avsnitt med overskriften *'kvinner i kultur- og næringslivet'*. Der rapporteres det at andelen næringsstøtte til kvinner har vært synkende. Næringskombinasjoner omtales bredt i redegjørelsen og det vises til forslag om å iverksette særskilte tiltak for å ivareta kvinners behov ved etablering av nye virksomheter, der både oppstartingsstilskudd, omstillingstilskudd og investeringsstøtte skal kunne brukes. Under *'utfordringer'* i redegjørelsen påpekes det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet og med synkende inntekter i primærnæringene er det lite sannsynlig at kvinner vil oppgi sikker jobb i det offentlige for å etablere seg innenfor de mannsdominerte primærnæringene med lav lønnsomhet, og at kvinners gode formelle og reelle kompetanse er en ressurs i utvikling av næringsvirksomhet. Utfordringene for likestilling i reindriften omtales særskilt, og det påpekes at det står dårligere til i jordbruket og fisket. Igjen henvises det til at det i kyst- og fjordmeldingen er satt fokus på kvinners plass i lokalsamfunnene.

Under *'likestillingsarbeidet 2002-2003'* er det satt opp et punkt om at: *'Sametingsrådet vil gjennomgå retningslinjene for de ulike ordningene og foreslå endringer slik at kvinner bedre kan dra nytte av ordningene. Sametingsrådet foreslår videre at kvinner får høyere støttesatser enn menn.'* Retningslinjene for samisk utviklingsfond er revidert fra 1.1.2004. I disse retningslinjene er det tatt inn generelle målformuleringer om kvinner og økt støtte: *'Midlene skal bidra til styrke kvinners deltakelse og likestilling i næringslivet.'* Også under tildelingskriterier er likestilling tatt inn: *'Mangfold, likestilling og et helhetlig perspektiv skal være viktige grunnprinsipper for Sametinget.'* I tillegg er det åpnet for at den generelle tilskuddspraksis kan fravikes ved kvinnetiltak. Ettersom de nye reglene akkurat har trådt i kraft er det for tidlig til å si noe om dette vil endre tildelingspraksisen. I vedlegget til likestillingspolitisk redegjørelse for 2004, er det også omtalt at intensjonen med endringene av retningslinjene er at likestilling- og kjønnsperspektiv skal styrkes.

Ett av hovedavsnittene i den **likestillingspolitiske redegjørelsen i 2004** er *'Sápmi i endring'*. *'Fiskeri'* er nevnt der, men ikke som selvstendig tema. Fiskeri er tatt opp i sammenheng med næringskombinasjoner og det er påpekt den sterke kjønnsmessige arbeidsdelingen mellom kvinner og menn innen jordbruk og fiske. Det trekkes videre fram at historien om oppløsningen av næringskombinasjonen fiske- og jordbruk blir en historie om endring av kjønnsidentitet knyttet til arbeid og om møtet mellom hushold og den offentlige sfæren. I redegjørelsen stilles det flere spørsmål knyttet til verdsetting av kvinners arbeidsinnsats. Slik vi leser den likestillingspolitiske redegjørelsen ser det ikke ut for at Sametinget foreslår tiltak for å svare på spørsmålene som stilles.

Gjennomgangen av de viktigste likestillingspolitiske dokumentene viser at i den grad næring er omtalt, er det i mer generelle former for eksempel som primærnæringer eller kombinasjonsnæringer. Det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet er omtalt der menn dominerer primærnæringene mens kvinner velger offentlig sektor. Det påpekes som et

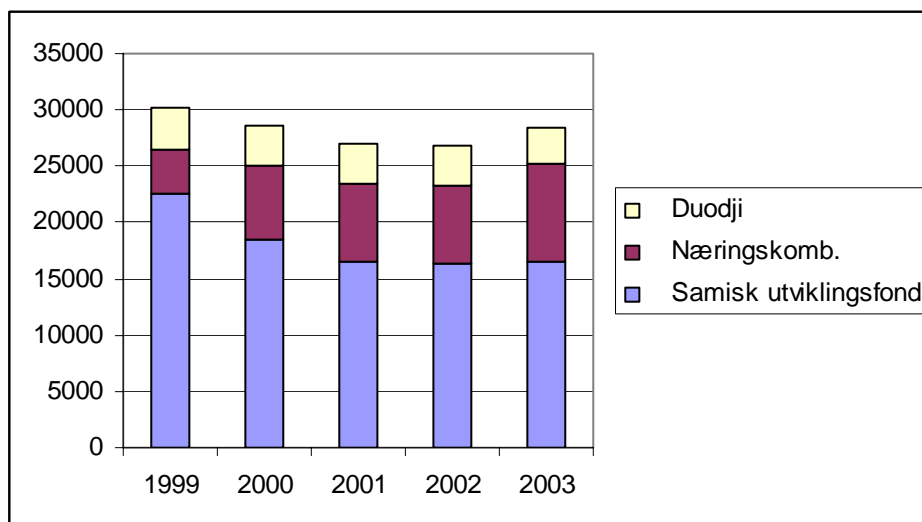
paradoks at jobbene i primærnæringene, der menn er i flertall, som ofte gir samme eller til og med langt lavere inntekt enn sikker og godt betalte jobber i offentlig sektor, der flertallet er kvinner, likevel er statusmessig høyest verdsatt. Fiskeri er så godt som fraværende i disse likestillingspolitiske dokumentene. Fiskeri er en ekstremt mannsdominert næring, så dette er ikke noe særskilt fenomen for samiske samfunn.

3.3 Kvinners prioritet ved tildeling av næringsstøtte

Sametinget disponerer årlige beløp som går til ulike former for næringsstøtte. Vi har studert femårsperioden 1999-2003. Totalt er det brukt mellom 26,7 mill. kroner til 30,1 mill. kroner per år i denne perioden. Disse midlene deles vanligvis inn etter støtte fra *Samisk utviklingsfond*, støtte til *næringskombinasjoner* eller støtte til *duodjiinstitusjoner/organisasjoner*. Figur 3.1 viser hvor mye midler som er disponert hvert enkelt år innenfor hver av disse kategoriene. Samisk utviklingsfond disponerer størstedelen av beløpet. Selv om beløpet har vært fallende men ser ut for å ha stabilisert seg på rundt 16,5 mill. kroner de siste årene. Støtte til næringskombinasjoner har vært økende fra knappe 4 mill. kroner i 1999 til nærmere 9 mill. kroner i 2003. Støtte til duodji har vært svakt fallende og utgjorde 3,15 mill. kroner i 2003.

Næringskombinasjonsordningen har vært regelstyrt, slik at søkere som oppfyller visse kriterier får støtte etter bestemte regler. Denne ordningen har derfor vært helt avhengig av søknadsmengden som faller innenfor kriteriene. Regelverket til næringskombinasjoner er endret etter en evaluering og nye regler gjelder fra 1.1.2004. Framdeles gis det driftsstøtte, men beløpet er halvert (fra kr 50 000 til kr 25 000).

Figur 3.1 Sametingets næringsmidler for perioden 1999-2003, målt i 1000 kroner

Når det gjelder støtten til fiskeri har vi konsentrert oss *Samisk utviklingsfond*. Tabell 3.1 viser at av de totale midlene går mellom 16- 25 pst. hvert år er gått til fiskerirelaterte prosjekter²⁰. I denne femårsperioden har mellom 4-23 pst av midlene som ble brukt til fiskeriprojekter gått til kvinner. Ett år (2000) skilte seg ut med at hele 23 pst. av fiskeristøtten gikk til kvinner, de øvrige årene er under 10 pst av fiskeristøtten gitt til kvinner. Hele 9 av disse 15 innvilgede fiskerirelaterte prosjektene til kvinner, har vært

²⁰ De siste årene er støtte til kaiutbygginger inkludert i kategorien fiskeri.

delfinansiering ved kjøp av fiskefartøy. Ved tre av disse søknadene sto både en kvinne og en mann som søker. Ved fire av disse 15 prosjektene er vedtaket begrunnet med at ettersom søker er kvinne og det er ønskelig med flere kvinner som satser innenfor fiskeri, blir regelverket fraveket og søknaden innvilget. Etter de nye retningslinjene (fra 2004) vil det framdeles være mulig å kunne gjøre slik unntak.

Datamaterialet vi har sett på viser at det er få fiskerirelaterte søknader fra kvinner. Totalt i disse fem årene er det 18 søknader hvorav tre er avslått.

Tabell 3.1 *Fordeling av næringsmidler til fiskeri i perioden 1999-2003, kjønnsdelt, målt i kroner.*

År ²¹	1999	2000	2001	2002	2003
Totalt i næringsstøtte	30149274	28568000	26972840	26752700	28439300
Fra Samisk utviklingsfond totalt til fiskeri	3655374	3421000	4102000	3271000	3353000
Fiskeri, andel av samisk utv.fond	16,2 %	18,5 %	24,9 %	20,0 %	20,3 %
Menn og fiskeri	2334374	2091000	1816000	2046000	877000
Bedrift og fiskeri	966000	545000	1940000	935000	2344000
Kvinner og fiskeri	355000	785000	346000	290000	132000
Antall søknader	6	4	2	2	4
Antall innvilget søknader	4	4	2	2	3
Variasjon i støtten til kvinner	12'-300'	35'-300'	100'-246'	90'-200'	27'-60'
Andel av fiskeri til kvinner	10 %	23 %	8 %	9 %	4 %
Andel av Samisk utv.fond til kvinner	10 %	16 %	23 %	25 %	17 %
Næringskombinasjoner					
Ant. kv med støtte – fiskeri	0	0	1	3	2

Støtte til *næringskombinasjoner* viser samme tendens. I løpet av disse fem år er det seks tilskudd som er gitt til kvinner som driver næringskombinasjon hvor fiskeri inngår. Tre av disse er kombinasjon mellom jordbruk og fiske. For de resterende tre søknadene er kombinasjonen fiske, reindrift og duodji. Hvert av disse prosjektene ble tildelt driftsstøtte på kr. 50 000.-, maksimalgrensen etter det dagjeldende regelverket.

Vi har vist at kvinner mottar totalt sett en langt lavere andel av midlene fra Samisk utviklingsfond enn det menn gjør (kvinner mottar mellom 10-25 pst.). Dataene viser at kvinner mottok en stigende andel av midlene fra samisk utviklingsfond i perioden 1999-2002, imidlertid var det et fall i 2003. Det er få fiskerirelaterte prosjekter hvor kvinner tildeles støtte, 2000 ser ut for å skille seg ut i positiv retning. Samtidig er det få kvinner som søker om støtte til fiskerprosjekter, og nesten ingen avslag. Det kan tolkes som om det totalt sett er få kvinner som forsøker seg innenfor denne sektoren. Det stemmer godt overens med det bildet som er av fiskerinæringen generelt, at dette er en meget mannsdominert næring. En av intensjonene med endringene i retningslinjene for samisk utviklingsfond har vært at likestilling- og kjønnsperspektivet skal styrkes. Det blir spennende å se om dette resulterer i endring av praksis.

²¹ Tallene i tabellen kan variere noe fra årsrapporter. Det skyldes i hovedsak avstemming mellom kontantregnskapet og tiltaksregnskapet. Der det er oppdaget feilkodinger er dette korrigert. Variasjoner over år kan også skyldes at tiltak er flyttet mellom kategoriene.

4 Makt i utformingen av Sametingets fiskeripolitikk og likestillingspolitikk

4.1 Forståelse av makt

I denne delen har vi tatt utgangspunkt i Lothrington (2003). Hun forstår makt og kjønn som en relasjon og prosess som forutsetter handlende subjekt. Videre benytter hun følgende tredeling av maktbegrepet: *individuell makt*, *institusjonell makt* og *diskursiv makt*.

Begrepet 'empowerment' eller en noe brukt norsk oversetting 'myndiggjøring' brukes ofte i sammenheng med *individuell makt*. I nyere feministisk litteratur diskuteres 'makt til' og 'makt over' som to dimensjoner av maktutøvelse. 'Makt over' blir sett på som en nødvendig forutsetning for 'makt til'. Effektene av maktutøvelse kan enten bli positive eller negative. I en analyse av individuell makt blir det relevant å analysere aktørenes posisjoner og plassering, klarlegge hvem som gjør hva, hvordan og når i hvilke situasjoner. Studieobjektet vil være direkte maktutøvelse og det vil være mulig empirisk å peke ut hvem maktutøverne er. Dette rommer også makt i en relasjonell forståelse.

Med *institusjonell makt* menes at en begivenhet må forstås i en institusjonell kontekst. Organisasjoner er dynamiske og alltid i forandring, samtidig har de med seg historien, og kan ikke forstås som en tom boks. Vellykketheten i å introdusere nye tema avhenger av institusjonens repertoar av regler, rutiner, evne til å håndtere dette og tilpasningsdyktigheten i forhold til eksisterende regler og rutiner. Nye tema kan forstyrre den gjeldende orden og medføre turbulens i organisasjonen. Aktører som er involvert vil på sin side kunne forsøke å skjule hensikten og framstille temaet som mindre 'farlig' eller mindre 'truende' så det likevel kan bli akseptert.

Lothrington (2003) bruker maktutøvelse *diskursivt* for å forstå et fenomen. Diskursiv makt er betinget av både individuell og institusjonell makt. Disse rammene vil være med på å konstituere diskursens innhold. Diskursen henviser til måten språket definerer et fenomen og må tåle en åpen offentlig debatt om temaet. Diskursen skal fortolkes som en ramme å se og forstå et fenomen på. Diskursiv makt inkluderer og ekskluderer aktører og tema fra debatten. Prosessen for å definere grensene gjennom inkludering og ekskludering er kjernen i den diskursive maktutøvelsen. En dominerende diskurs er å etablere en konstruksjon av hva som er normalt og riktig ved å ekskludere eller devaluere de 'andre' som avvikende og feilaktig. Hvis vi bruker Sametingets fiskeripolitikk som eksempel, betyr det at fiskeripolitikken som objekt blir skapt gjennom diskursen. Institusjonen Sametinget former objektet fiskeripolitikk, gjennom hvordan den snakkes om og diskuteres, bestemmer hva som er mulige uttalelser og alternative forståelser.

Disse tre maktbegrepene: *individuell makt*, *institusjonell makt* og *diskursiv makt* benytter vi for å drøfte Sametingets makt i norsk fiskerireguleringer og kvinners makt og likestilling i Sametingets fiskeripolitikk.

4.2 Sametingets makt i norsk fiskerireguleringer

En slik overskrift gir assosiasjoner til 'Davids makt mot Goliat'. I kapittel 2 drøftet vi Sametingets fiskeripolitikk og dels drøftet den i sammenheng med norsk fiskeripolitikk. Sametinget har i løpet av de vel ti årene siden det ble etablert greid å oppnå enkelte formelle posisjoner i norsk fiskeripolitikk og fiskeriforvaltningen. Det er blitt en institusjonalisering av urfolksinteresser gjennom etablering av Sametinget. Sametinget har skapt seg en plass i fiskeripolitisk sammenheng. Den tydeligste posisjonen er en plass i Reguleringsrådet. Sametinget har institusjonalisert eller formalisert kontakt med nasjonale fiskerimyndigheter, bl.a. med faste møter med fiskeriministeren. I tillegg er Sametinget høringsinstans i en rekke fiskeripolitiske saker. Sametinget er både et politisk organ og et forvaltningsorgan og har således kontakter på begge nivå.

Det har vært en åpning for at en ny institusjon (Sametinget) har kommet inn i Reguleringsrådet og på denne måten kunne tilføre en 'urfolksdimensjon' i reguleringsregimet. Norsk fiskeripolitikk er av mange opplevd som lukket i den forstand at den er sterkt preget av næringsorganisasjonene som er 'innenfor'. Sametinget har trengt gjennom dette, i alle fall i Reguleringsrådet. Referater fra Reguleringsrådet og intervju viser at Sametinget i varierende grad har hatt gjennomslag. Sametinget har i sine forslag i Reguleringsrådet lagt til grunn en prioritering av fjord- og kystfiskerne, gjerne småskalafiskerne og kombinasjonsutøverne. I liten grad ser det ut for at urfolksinteresser direkte er fremmet. De første medlemmene fra Sametinget i Reguleringsrådet uttrykte at de mente det var viktig å gå varsomt fram. Dette tolker vi som en tilpasning der Sametingets representanter opptrådte slik at de skulle skaffe legitimitet og ikke være 'truende' for de øvrige i gruppen. På denne måten kunne grensene for nye tema, evnen til å håndtere nye rutiner og hvilken tilpasningsdyktighet som ligger i Reguleringsrådet testes ut. Fiskeridirektøren understreket at ikke alle fiskeripolitiske tema drøftes i Reguleringsrådet, hovedoppgaven er reguleringen av de ulike fiskeslagene, en rekke tema (rammebetingelser) ligger fast. Underforstått i dette lå det en forklaring i at hvis ambisjonene er å endre slike rammebetingelser, så er ikke Reguleringsrådet riktig adresse. Ut fra dette kan det synes som at Sametinget har oppnådd en viss institusjonell innflytelse. Samtidig er det klart at Sametinget har hatt større ambisjoner enn dette og mener at gjennomslaget og makta har vært for liten. Sametinget har uttrykt ønske om å bli representert med to personer i Reguleringsrådet og de har uttrykt ønske om å få delta i de norsk-russiske fiskeriforhandlingene, disse posisjonene har de enda ikke oppnådd.

Sametingets ene representant i Reguleringsrådet har i utgangspunktet ikke posisjon som gir hun/han 'makt til' og 'makt over' norsk fiskeripolitikk. Plass i Reguleringsrådet gir likevel en individuell makt for medlemmene. Derfor vil det være relevant å vurdere medlemmenes bakgrunn og kompetanse, i hvilke nettverk og allianser den enkelte deltar i o.l. Den største grupperingen i Reguleringsrådet er Fiskarlaget med sine 5 representanter. Sametingets representanter har hatt noe ulik bakgrunn. De to første var kvinner, og etter hva vi har funnet ut, de første kvinnene med ordinær plass i Reguleringsrådet. Begge disse representantene var erfarne politikere. Mens den ene hadde bakgrunn fra fiskerifamilie hadde den andre i utgangspunktet ingen tilknytning til fiskerinæringen. I tillegg til at Sametinget var representert med de første kvinnene i rådet, skulle de introdusere urfolksdimensjonen i Reguleringsrådet. I motsetning til mange av de øvrige

medlemmene i Reguleringsrådet hadde ikke Sametingets representant (som de første årene var politikere) med seg 'fagfolk' som bisittere og rådgivere i møtene. De siste årene har Sametingets representant vært en mann fra administrasjonen med fiskerifaglig bakgrunn, tilsvarende den kompetansen flere av de andre i rådet og forvaltningen har. Vurderingen fra denne representanten er at dette har gitt Sametinget større mulighet til å komme med mer tekniske anbefalinger, og det oppleves å gi økt gjennomslag.

Referatene fra Reguleringsrådet viser at Sametinget har fått gjennomslag for sitt syn i noen enkeltsaker. Det er eksempler på at dette er saker som seinere er blitt en del av norsk fiskeripolitikk. Et slikt eksempel er fisket etter rognkjeks. Denne arten er marginal i norsk fiskeripolitisk sammenheng men er viktig i enkelte samiske bosettingsområder. Sametingets ene representant i Reguleringsrådet har gjennom forslag og argumentasjon overbevist Reguleringsrådet slik at de har støttet Sametingets forslag. Dette kan trolig tolkes som relasjonell makt.

I løpet av Sametingets virketid er den etno-politiske diskursen endret betydelig. Fiskeripolitikk, med vekt på fjordfisket er en del av denne etno-politiske diskursen (Eythórsson og Mathisen 1998). Vi har i kapittel 2 vist at det nasjonalt er utarbeidet offisielle dokumenter som drar diskursen noe videre (bl.a. Smith 1990, Samisk fiskerirutvalg, Samerettsutvalget NOU 1997:5, diskusjoner rundt Finnmarksloven). I tillegg foregår denne diskursen kanskje sterkest internasjonalt gjennom den generelle internasjonale urfolksdiskursen, hvor urfolks rettigheter til ressurser er en viktig dimensjon. Diskursen har nok også gjort seg sterkere gjeldene i akademiske kretser enn i nasjonale politiske dokument. Dette ser vi bla. gjennom at fiskeriressursene var holdt utenfor forslaget til Finnmarkslov (ot.prp 53 2002-03). Disse internasjonale og/eller akademiske diskursene kan være en viktig forutsetning for å i neste runde oppnå politisk gjennomslag i hjemlig politikk. Samtidig kan det være en fare at diskursen gjøres for akademisk og forblir i dette rommet, uten at det får konsekvenser for politikken. Et par eksempler kan trekke i hver sin retning. Finnmark fylkeskommune arbeidet våren 2003 fram et forslag som la vekt på større regional innflytelse i fiskeriforvaltningen og argumenterer for at 'nærhet gir rett'. Argumentasjonen fra fylkeskommunen hadde mange paralleller til Sametingets argumentasjon om urfolks rettigheter, men den etniske begrunnelsen var utelatt fra fylkeskommunens argumentasjon. Et annet eksempel er at i Regjeringens argumentasjon for å opprettholde fritak for arbeidsgiveravgift i Finnmark og Nord-Troms var urfolksdimensjonen en viktig begrunnelse for at dette er en region i en særstilling som trenger spesielle ordninger. Når det fra nasjonalt nivå argumenteres med urfolkshensyn i internasjonale sammenhenger, kan en forvente at dette er argument som på sikt vil slå gjennom også nasjonalt, selv om det kanskje er et lengre stykke fram før det slår gjennom regionalt. Innenfor fiskeriområdet kan det se ut for at det er langs denne dimensjonen, med diskursiv makt, Sametinget har hatt størst gjennomslag.

4.3 Kvinnens makt og likestilling i Sametingets fiskeripolitikk

I hvor stor grad har kvinnene deltatt i utformingen av Sametingets fiskeripolitikk? En gjennomgang av Sametingsrepresentantenes stilling og yrke (Hætta 2002) viser at det ikke har vært noen kvinner med fiskeribakgrunn. Det er en aktiv fisker som har vært medlem av Sametinget og han er mann. Det har likevel vært kvinner som har hatt tilknytning til fiskeriene for eksempel ved at de bor på kysten og er fra fiskerifamilier, selv om de ikke selv er fiskere. Dette kan tale for at kvinner i mindre grad enn menn har hatt kompetanse i fiskerispørsmål, og dermed ikke hatt samme både interesse for temaet

og autoritet, hvis de har tatt opp fiskeripolitiske tema. I perioden 1997-2001 hadde en kvinne i Sametingsrådet det fiskeripolitiske ansvaret. De to første medlemmene fra Sametinget i Reguleringsrådet var kvinner. Det viser at kvinner har innehatt posisjoner i forhold til fiskeripolitikk. Disse har dermed hatt hovedansvar i utformingen av Sametingets fiskeripolitikk i perioder. Utfra de fiskeripolitiske vedtakene som er gjort i Sametinget er det så godt som ingen synliggjøring av kvinner eller likestilling, bortsett fra i rulleringen av Handlingsplan for samisk kyst- og fjordområder. Gjennom intervjuer er enkelte personer framhevet som viktig for utformingen av Sametingets fiskeripolitikk, av disse er flere menn, og få kvinner, selv om flere kvinner har innehatt sentrale posisjoner. En gjennomgang av de fiskeripolitiske sakene viser også at det i hovedsak er menn som har fremmet forslag i fiskeripolitiske saker.

Kvinner har hatt 'makt til' å ta grep i forhold til Sametingets fiskeripolitikk, men det kan se ut for at de i mindre grad har hatt 'makt over' den. Det kan ha å gjøre med bakgrunn, interesser, arbeidsform m.v. Disse kvinnene har f.eks. ikke brukt sine posisjoner til å jobbe likestilling inn i fiskeripolitikken. Det er en rekke eksempler på at kvinner har gått i bresjen for å jobbe likestilling fram innenfor mange politikkområder, det har ikke skjedd her. Et annet spørsmål er om kvinner skal pålegges et større ansvar for å implementere likestilling i fiskeripolitikken enn hva de mannlige representantene har.

Når vi ser på den *institusjonelle makten* Sametinget har hatt til å bygge inn likestillingshensyn og kvinnehensyn i utformingen av sin fiskeripolitikk, så kommer det fram at denne muligheten ikke er brukt. Det ser ikke ut for at det er utarbeidet rutiner og regelverk for å implementere likestilling i fiskeripolitikken. Nå skal det understrekes at norsk fiskeripolitikk er lite likestillingsorientert. Det synes som at Landbruksdepartementet er kommet lengre i å legge likestillingspolitiske føringer for reindriftspolitikken og jordbrukspolitikken, enn hva som er tilfelle for Fiskeridepartementet og fiskeripolitikken. Når Sametinget skulle forsøke å skaffe seg en plattform innenfor norsk fiskeripolitikk ville det kan hende være en ytterligere marginaliserende posisjon hvis de både påtok på seg oppgaven å fronte urfolksdimensjonen og liketillingshensyn.

Heller ikke internt i Sametinget er kvinner i fiskeriene særlig høyt prioritert. En gjennomgang av næringsstøtten fra Sametinget viser at de fleste årene har kvinner mottatt knappe 10 pst. av støtten som gis til fiskeriene (to år skiller seg ut ved at kvinner ett år mottok 23 pst. og siste år kun 4 pst.). Samtidig er det få avslag til kvinner som søker innenfor fiskeri. Regelverket er endret fra 1.1. 2004 og en av intensjonene er å bedre inntektsforholdene for kvinner, det gjenstår å se om det også blir praksis.

Likestillingspolitikken i Sametinget har i hovedsak vært konsentrert om kvinnelig representasjon, valgeregler og manntall samt diskusjoner knyttet til kjønnsroller. Liketillingsdimensjonen har vært så godt som fraværende i den etno-politiske fiskeridiskursen. Det er interessant å merke seg all den tid det er så vidt mange paralleller mellom likestilling mellom kjønn og likestilling etter etnisitet. I deler av litteraturen som omfatter kvinners posisjon i fiskerinæringen (f.eks. Gerrard og Munk-Madsen) viser deres tilnærming at en utvidelse av fiskeripolitikken som vil favne kvinner, også vil fange opp kombinasjonsutøvere, en gruppe Sametinget har vært svært opptatt av å fokusere på. Den argumentasjonen som føres i denne litteraturen er svært parallell med den argumentasjonen som føres utfra et urfolksståsted. I den grad det pågår noen likestillingsdiskurs i Sametinget så har ikke fiskeri vært inkludert, men det er kanskje enda mer påtakelig at det ikke har vært sterkere koblinger mellom den etno-politiske fiskeridiskursen og den mer kvinneorienterte fiskeridiskursen.

5 Avslutning

Fiskerinæringen og fiskeripolitikk har i nasjonal sammenheng vært svært mannsdominert. Det er et ambisiøst prosjekt å skulle integrere likestilling i fiskeripolitikken, dette ser vi både fra de som har jobbet med spørsmålet nasjonalt og internasjonalt. De andre primærnæringene, reindrift og landbruk, er kommet lengre med å formalisere likestillingsarbeidet innenfor sine områder, enn hva som har skjedd innen fiskeri. Det er derfor relevant å avklare hva som vil være realistiske forventninger knyttet til å få inn likestilling mellom kjønn på dette feltet, også for Sametinget. Likestillingspolitikken i Sametinget har i stor grad dreid seg om kvinnelig representasjon, valgeregler og manntall samt diskusjoner knyttet til kjønnsroller. Sametinget synes også å være 'på leit' etter former for å integrere likestillingspolitikk mer generelt, også innenfor politikkområder hvor likestilling har en lengre tradisjon. Det er derfor en krevende oppgave Sametinget har gitt seg i kast med. Stordal (2002) konkluderer med at effekten av likestillingssatsingen i Sametinget har vært mager og at det i første rekke har vært en symbolpolitikk.

Flere av politikerne i Sametinget som har hatt ansvar for fiskeripolitikk og innehatt viktige formelle posisjoner for utformingen av Sametingets fiskeripolitikk har vært kvinner. Dette har likevel ikke medført at kvinner i fiskerinæringen er satt på dagsorden. De to første medlemmene i Reguleringsrådet bekreftet at likestilling ikke var noe tema i forbindelse med verken utnevningen til Reguleringsrådet eller i den fiskeripolitiske diskusjonen de deltok i.

I Sametingets likestillingspolitiske dokumenter er fiskerinæringen fraværende. En gjennomgang av bruken av Sametingets næringsmidler viser at kvinner mottar en liten andel av midlene som tildeles fiskerirelaterte prosjekter (rundt 10 pst.). Imidlertid er det få kvinner som har søkt og nesten ingen får avslag. Det er noen eksempler på at vanlig praktisering av regelverket er fravektet for å oppnå målet om å støtte kvinner som satses på fiskeri. Det gjenstår å se om de justeringene av regelverket for næringsstøtte Sametinget nylig har gjennomført endrer dette.

Når Sametinget har utformet sin fiskeripolitikk er likestilling eller kjønn fraværende og ikke synliggjort. Sametinget har lagt en 'bygdenæringsmodell', med vekt på desentralisert bosetting og levende kystsamfunn, til grunn for sin fiskeripolitiske tenkning. I beste fall kan en fortolke dette slik at kvinner gjennom dette kommer inn implisitt. Men det er først i de seinere dokumentene fra Sametinget det er påpekt nødvendigheten av at lokalsamfunn er attraktive bosteder for kvinner. Framdeles er det lite konkret på virkemiddelsiden for å oppnå dette. Hvis Sametinget skal komme lengre med implementeringen av likestilling i sin fiskeripolitikk er det nødvendig med klare politiske føringer, administrativ oppfølging samt vilje til å ta i bruk virkemidler som fører til endrede resultater. Det kan virke for at budsjettet for 2004 i mindre grad enn årene før synliggjør likestillingspolitiske prioriteringer. Det kan både skyldes politiske prioriteringer, men det kan også skyldes en endring i budsjettstrukturen.

Det er svært mange paralleller i argumentasjonen hos de som har forsøkt å utvide fiskeripolitikken til også å favne kvinnene og argumentasjonen Sametinget bruker for likestilling av urfolk i den nasjonale fiskeripolitikken. Litteratur som omfatter kvinners posisjon i fiskerinæringen (f.eks. Gerrard og Munk-Madsen) viser at en utvidelse av fiskeripolitikken som når kvinner, også vil nå fram til kombinasjonsutøvere og småskalafiskere. Dette er grupper Sametinget har vært svært opptatt av å fokusere på. Imidlertid har ikke Sametinget implementert denne argumentasjonen i sin egen fiskeripolitiske diskurs, og slik sett har ikke Sametinget trukket veksler på disse som jobber med fiskeripolitikk ut fra et feministisk ståsted. Selv om Sametinget har stått for en 'bygdenæringsmodell' har tenkningen vært basert på en tradisjonell mannstung tilnærming. Dette er også interessant sett i forhold til at flere kvinner har innehatt viktige fiskeripolitiske posisjoner i Sametinget. I den grad det pågår noen likestillingsdiskurs i Sametinget så har ikke fiskeri vært inkludert, men det er kanskje enda mer påtakelig at det ikke har vært sterkere koblinger mellom den etno-politiske fiskeridiskursen og den mer kvinneorienterte fiskeridiskursen.

Det har ikke lyktes oss å klarlegge noen strategi fra Sametinget for å legge likestilling mellom kjønn inn i verken den fiskeridiskursen Sametinget fører, eller inn i den nasjonale fiskeripolitiske diskursen. Sametinget kunne ha nytte av å gjøre en slik klargjøring.

Sametinget har jobbet mer målrettet med å få urfolksdimensjonen inn i norsk fiskeripolitikk. Fiskeripolitikken er av mange betraktet som lukket, slik at det i stor grad er ulike næringsorganisasjonene innen fiskeri i samarbeid med fiskeriforvaltningen som utformer politikken (Nilsen 2002). I løpet av Sametinget historie har det skjedd en institusjonalisering, der Sametinget er høringsinstans og har representasjon i noen formelle fora, samt har møter og kontakt med fiskerimyndighetene. Arbeidsmåten til Sametinget er kontakt og representasjon dels er på politisk nivå og dels på forvaltningsnivå. Det gir rom for å jobbe langs både forvaltningssporet og politikksporet. Trolig medfører en slik dobbel strategi en gjensidig forsterkning, slik at gjennomslaget totalt blir større. På tross av at fiskerinæringen kan oppleves som lukket, har faktisk Sametinget greid å trenge gjennom noe av denne muren ved at de er blitt trukket inn i utformingen av fiskerireguleringene gjennom Reguleringsrådet.

Gjennomgangen av Sametingets gjennomslag og innflytelse i Reguleringsrådet viser at det er noen eksempler på at Sametinget har fått flertall for sine forslag, imidlertid tilhører ofte Sametinget et mindretall i voteringene. Plass i Reguleringsrådet gir likevel Sametinget en formell posisjon til å fremme saker og delta i et viktig organ i norsk fiskeripolitikk. Innflytelse gis ikke kun gjennom å få flertall for et forslag, det kan også skje ved at synspunkt som blir fremmet i neste runde tas hensyn til i saksframstilling og nye forslag for seinere reguleringer. Det kan se ut for at Sametingets gjennomslag i Reguleringsrådet har økt noe i løpet av den tiden de har vært medlem. Samtidig kommer det tydelig fram i intervju at Sametinget har ambisjoner om større gjennomslag i norsk fiskeripolitikk.

Det området det ser ut for at Sametinget har hatt størst gjennomslag er innenfor disse etno-politiske ressurs- og fiskeridiskursene, både i nasjonal og internasjonal sammenheng. Dette kan være viktig nok, men det er et betydelig stykke derfra til nasjonal politikktutforming.

En interessant videreføring av dette prosjektet vil være en bredere studie av Sametingets gjennomslag i nasjonal fiskeripolitikk, utover det som skjer i Reguleringsrådet, samt å studere hvordan norsk fiskeriforvaltning arbeider for å inkorporere urfolksdimensjonen innenfor sitt felt.

Litteratur

- Davis A. and S. Jentoft (2001): The challenge and the promise of indigenous peoples' fishing rights – from dependency to agency. In *Marine Policy* 25, 223-237.
- Eythórsson, E. og S.R. Mathisen (1998): "Ressursforvaltning og lokal kunnskap i kystsamiske områder" i B. Sagdahl (red.) *Fjordressurser og reguleringspolitikk. En utfordring for kystkommuner?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Eythórsson, E and S.R. Mathisen, (1998): Ethnicity and epistemology – changing understandings of coastal Saami local knowledge. In S. Jentoft: *Commons in a cold climate. Coastal Fisheries and Reindeer Pastoralism in North Norway.*
- Eythórsson, E (1999): *Hvem skal forvalte ressursene? Forvaltning og rettigheter i fjordområdene i Nord-Norge.* I Bjørklund, Ivar (red.) *Norsk ressursforvaltning og samiske rettighetsforhold. Om statlig styring, allmenningens tragedie og lokale sedvaner i Sapmi.* Ad Notam Gyldendal 1999
- Fiskeridepartementet: Faktaark E-10. Ressurs- og havdelingen 2003-2004.
- Fiskeridepartementet: Faktaark A-26. Ressurs- og havdelingen 2003-2004.
- Gerrard S. (1994): *Kvinnens forvaltning – havets husholdning.* I *Leve kysten?* Otterstad O og Jentoft S. Ad Notam. Gyldendal
- Gerrard S. (1983): *Kvinner i Fiskeridistrikter – fiskerinæringas "bakkemannskap"?* I *Kan fiskerinæringa styres?* Red. B. Hersoug, NOVUS, Oslo, pp. 217-41
- Gerrard S. (1975): *Arbeidsliv og lokalsamfunn. Samarbeid og skille mellom yrkesgrupper i et Nord-norsk fiskevær.* Magisteravhandling i etnografi. Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Hersoug, B (2000): *Er fiskeripolitikk distriktspolitikk?* I *Bygdeutvikling: Historiske spor og framtidige vegval.* Teigen H.(red). Tapir Akademiske Forlag
- Hætta, Odd Mathis (2002): *Sametinget i navn og tall.* Høsten 2001-høsten 2005.
- Jentoft, S. og K. H. Mikalsen (2001): *Lastet til ripa. Fiskernes rettstilling i ressursforvaltningen.* Trondheim: Tapir Akademiske Forlag
- Jentoft, S. (1998): *Allmenningens komedie. Medforvaltning i fiskeri og reindrift.* Oslo: Ad Notam Gyldendal, s. 150
- Jentoft, S. (red.) og Otterstad, O. 1994: *Leve kysten.* Strandhogg i fiskeri-Norge. Oslo: ad Notam Gyldendal

- Karlsen, G.R. (1998): *Økonomiske strategier i fartøyskvotesystemet: Et case fra en kystkommune i Nord-Troms*. i B. Sagdahl (red.): *Fjordressurser og reguleringspolitikk En utfordring for kystkommuner?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Lotherington A.T. (2003): *Keep them in place but don't give them space: On objectification of women in Norwegian regional development policy*. Paper in the conference: *Gender, Work and Organization 3rd international interdisciplinary conference*. Keele University, UK
- Munk-Madsen, Eva (1998): *From common property to all-male property – quota distribution in Norwegian fishing*. In *Commons in a cold climate. Coastal Fisheries and Reindeer Pastoralism in North Norway: The Co-management Approach*. Edited by S. Jentoft. UNESCO Paris and The Parthenon Publishing Group. UK
- Munk-Madsen, Eva (1996): *Under streken. Fra alminding til mandsejendom – kvotefordeling i norsk fiskeri*. I *Sosiologi i dag 3-1996*.
- Nilsen, R (2002): *Makt og motmakt på kysten. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Rapportserien nr 45*
- NOU 2000:22 *Om oppgavefordelingen mellom stat, region og kommune*.
- NOU 1988:42 *Næringskombinasjoner i samiske bosettingsområder*.
- NOU 1997:5 *Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rettbakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget*
- Ot.prp. nr. 53 (2002-03) *Utkast til Finnmarkslov*
- Sametinget: *Handlingsplan for likestilling (1999-2001)*
- Stordal, V (2002): *The Sami Parliament in Norway: Limited Access for Women?* In *Taking Wing Conference Report, Ministry of social affairs and health, Helsinki, Report 2002:12*
- Stordal, V (2003): *Sametinget – kvinner begrenset adgang?* In B. Bjerkeli and P. Selle *Makt og demokratiutredningen 1998-2003*.
- St.meld. nr. 20, (2002-03) *Strukturtiltak i kyst-fiskeflåten*.
- St.meld. nr. 58, (1991-92) *Strukturmeldingen*
- Storslett, E. (1995): *Samiske fiskerier mot år 2000. Rapport fra prosjektet: Handlingsplan for gjennomføring av samisk fiskerisone*
- Smith, C. (1990): *Om samenes rett til naturressurser – særlig ved fiskerireguleringer*. Lov og rett, s. 507f.
- Taking Wing (2002): *Conference report: Conference on Gender Equality and women in the Arctic*, 3 – 6. august 2002, Ministry of Social Affairs and Health, Reports 2002:12

Web referanser:

<http://odin.dep.no/archive/fovvedlegg/01/03/Fakta012.pdf>

<http://odin.dep.no/fov/norsk/tema/fiskeogfangst/p10001372/008001-990054/>

(<http://odin.dep.no/fov/norsk/tema/fiskeogfangst/p10001372/008001-990053/index-dok000-b-n-a.html>)